

LA COMÈDIA HAGIOGRÀFICA DE SANTA QUITÈRIA (S. XVII). EDICIÓ DEL TEXT

JÚLIA BUTINYÀ - ENRIC PRAT - PEP VILA

En el volum XXXIX (1998) dels *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* (p. 175-197), Júlia Butinyà va publicar, amb el títol “Una comèdia de santa Quitèria del segle XVII”, l'estudi d'una de les poques obres hagiogràfiques conservades en català del segle XVII. Ara, per a aquest volum, hem emprès conjuntament l'edició de la dita obra a partir del manuscrit en poder de Júlia Butinyà i que havia pertangut al seu avi Martirià Butinyà Oller, que també en conservava d'altres, com els ja editats *Entremès del ball dels ermitans*,¹ la *Comèdia de Santa Tecla*² o l'encara inèdita *Comèdia famosa dels esposos sant Julià y santa Basilisa y de sos companys màrtirs*, ara també en curs d'edició. Encara que la lletra del manuscrit és del segle XVIII, es tracta de la còpia d'una obra preexistent que creiem que es remunta al segle anterior. Que és una còpia es fa evident pel fet que hi trobem escenes desordenades i fins partides, hi ha molts versos mal separats, o escrits abans del lloc que els pertoca i després ratllats i substituïts, distraccions com ara escriure *Encina* en comptes d'*Ència*...

Volem tornar a remarcar el gran interès lingüístic del text, amb casos com: *arnau* ‘eixelebrat (?)’, *babot* ‘babau’ (2551), *cadarn* ‘restrenyiment,

¹ Enric Prat i Pep Vila, *Entremès del ball dels ermitans*, Centre d'Estudis Comarcals (Banyoles, 1991). N'aparegué una segona edició corregida a *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes / XXIV. Miscel·lània Jordi Carbonell*, 3 (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992).

² Júlia Butinyà, Enric Prat i Pep Vila, «Comèdia de santa Tecla (Obra hagiogràfica del segle XVII)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXII, 1992-1993 (p. 197-266).

constipació de ventre' (703), *caramella* 'taralírot' (1613, 2288), *carxena* (1146; una paraula que en català només apareixia documentada a la *Crònica* de Ramon Muntaner), *dematí* 'matí' (v. 492), *embarràs* 'destrob' (1988), *en que* 'enc que' (572), *estrupiat* 'esguerrat' (2086), *llamina* 'llaminera' (653), *lobrega* 'llòbrega, tenebrosa' (2128), *miloca* (106), *mirapixat(s)* 'metge' (1478), *pual* 'càntir' (2081), *pur* 'tanmateix' (997, 1113, 2689), *sensa* 'sansa' (1892), *tabascàs* 'beneit' (105), *taboll* 'beneit' (733), *(mon) tristor* (250), *valenta* (653), *vosastè* (213) i *vosamastè* (504, 3233), variants de *vostè* no documentades, *xucada* 'sucada' (2117), entre d'altres; formes verbals com *dexiau* 'deixeu' (173), *enllastiam* 'enllestim' (1641), *fugiam* 'fugim' (2125), *moriau* 'moriu' (1173), *sabas* 'saps' (1976), *eres* 'ets (?)' (2576), *fahé* 'féu' (323), *fuht* 'fui' (1422); i la construcció *la aplacar* 'aplacar-la' (3111).

Respectem l'ortografia de l'original, regularitzant-ne la puntuació, l'accentuació i l'ús de les majúscules, transcrivint la *u* intervocàlica per *v*, desenvolupant-ne les abreviacions i indicant amb el punt volat les elisions que avui dia no tenen representació gràfica. Per estalviar moltes notes, fem constatar que el sentit amb què gairebé sempre apareix *luego* tot al llarg del nostre text no és el més habitual avui dia de 'després, més tard' sinó el d' 'ara mateix, de seguida, immediatament'. Hem separat molts versos que apareixien aglutinats en l'original manuscrit. De tant en tant hem indicat l'elisió de la conjunció *que*, molt freqüent d'acord amb l'ús escrit de l'època, però només quan ens ha semblat que la seva absència es prestava especialment a malentès.

[Fragment d'una loa]³

de la fruita per ells vedada, però sí, aquella gustada, vindrían luego a pecar.		Los traguéran del Paradís, que anassen multiplicant ⁴ y per menjar treballant, y per lo pecat, après, morís. ⁵	10
Eix pecat ells cometeren y luego, sens la gràcia, posats y caiguts en desgràcia, luego despullats se vérán.	5	Anaren multiplicant de gent tot lo Univers, de hont vingué baixar après una planta triüfant:	15

³ Ens manquen les cobertes i les planes primera i darrera de l'obra.

⁴ *multiplicant*: 'multiplicant-se, tenint descendència'.

⁵ *morís*: hauria de dir *morissin*.

una dona singular, de nobilíssims pares nada, de molt grans virtuts dotada y de santedat exemplar.		Los representants són: LO ÀNGEL, que anirà devant PRÒLECH CATÈLIO, rey MAJORDOM LLUCIFER SATANÀS PERILLO, graciós CÀLCIA, mara CENTINA / AMA ⁸ ENTENIMENT MEMÒRIA VOLUNTAT ÀNGEL DE LA GUARDA ÈNCIA, dama LLAMINA, criada QUITÈRIA SANTA FE MÓN ÀNGEL 2 ÀNGEL 3 ANDRICO, secretari BOCÀCIO GENIBERA CATÀSIO EUMÈLIA FULCIANO BAZÍLIA DROMERICO EMÈNIO, sargento CARN PREFET LENTIANO ESCRIVÀ PRETOR ESCUDER GERMANO
Filla de pares gentils, molt contraris de la divina lley, son pare era gran rey y [d']uns costums molt vils.	20	
Fou ella mar de virtut, de pasiència y humilitat, conforme està provat, mirat y regonegut.	25	
Esposa fou del Senyor, y de Ell molt estimada, de son amor inflamada y tinguda en gran honor.	30	
Com luego aquí veuran sa vida y martiri representar, si vòlan atens estar, que luego començaran.	35	
Hi per ço los vull suplicar que tngan atenció; y a ella gran devoció: nos vulla de ràbia guardar! ⁶		
Hi, com és nova representació, de gràcia los vull demanar sien servits perdonar si hi conèxan [error]. ⁷	40	

⁶ La protecció de santa Quitèria era invocada contra les mossegades de gos i en particular contra la ràbia.

⁷ Està estripat el final de la pàgina del manuscrit. Podria manca-hi la paraula *error*. Recomencem la numeració dels versos amb l'inici estricte de la peça.

⁸ En el manuscrit apareix successivament designada de totes dues maneres.

<i>Tocaran los músichs y exiran lo Majordom, ben vestit, y Catèlio, també. Y sobra portarà una linda cota de xambra,⁹ y farà tres cortezias y, posat enmitg del catafal, lo Majordom, a la mà esquerra, començarà son parlament ab alta veu y ab molta pauza. Y quant aurà acabat, faran tots cortezia. Quant se'n volrran anar, exiran en lo catafal per la porta de mà dreta, y se'n tornaran per la porta de mà esquerra sempre.</i>		s'i sien intercessors en donar-li un feliz part, alegre y regozitjat, que pugam alegrar-nós.	20
CATÈLIO: Principi asentat és entre los hòmens mortals a-n-als déus llurs venerà'ls, perquè en tot tingan bon sucés.		MAJORDOM: Als immortals Déus suplicaré sie com de cor ho demana, ¹² que jo de molt bona gana de cor los ho demanaré.	
Que si obligats los té, quant vulle alcançarà y llur amor tindrà ascint-lo ¹⁰ en tot bé.		Que dels pares alegria és de creaturas tenir per a nostres déus servir, que dels déus estimat és.	25
Majorment en necessitat s'i deu un home encomanar, y ab pur cor suplicar li atórguia lo demanat.		Criant-los en son temor, ab virtut y reverència, servint-los ab molta desència, ab ver, pur y humil cor,	30
Hi vist lo perill en què està en est punt ma cara espoza, vehent-la tant perillosa, ¹¹ los havem de suplicar		dels déus ells són estimats seguint la lley antiga y vella —és en lo món la més bella, si vòlan d'ells ser premiats.	35
		Sobretot fer-los estudiar y fer sien adoctrinats: seran de tothom estimats y dignes de venerar.	40

⁹ *cota de xambra*: la *cota* era un 'vestit que portaven els homes i les dones i que arribava des del coll fins a prop dels peus' (DCVB). *De xambra* implica que era per estar per casa?

¹⁰ *ascint-lo*: 'assistint-lo' (sembla una confusió entre *assistir* i el castellà *asir*).

¹¹ *perillosa*: 'exposada a un perill'.

¹² Enteneu "jo suplicaré que sigui com *ell* ho demana de cor".

Que qui no-s dóna a las lletras és un rudo acabat, de ningú és estimat, y eixas són cosas certas.		<i>Van-se'n.</i> <i>Ara exira[n] Lluçifer y Satanàs, fent gran estruendo y salts y bots.</i>	
CATÈLIO: Los déus me asistiran; puix los tinch tant venerats, propícios y estimats, en tot me ajudaran y nunca me olvidaran.	45	LLUCIFER: O gran privat Satanàs!, avuy és die de alegria: sols la tingau com la mia, com vuy no la aveu tinguda pas!	65
MAJORDOM: Anem-i sens més tardar, en lo temple y complirem: ¹³ a-n-als déus suplicarem en tot nos vullan guiar.	50	Que aveu de quedar pasmat quant lo que passa sabreu y gràcias me donareu quant ¹⁵ vos ho auré comptat. ¹⁶	70
CATÈLIO: En ells tinch ma esperança, en ells confio y esper, com a déus de gran poder, de ells fas ¹⁴ gran confiança.	55	Hi bé serà menester quanta trassa vós tindreu y sé que bé ma direu que jo parlava bé. SATANÀS: Admirat estich, gran senyor, de la vostra gran magestat, que, essent jo son gran privat, no-n fàcia de mi estimació.	75
MAJORDOM: En tot nos asistiran.			
CATÈLIO: No faltaran, és molt segur: no fàltan may a ningú. Confiat ne estich.	60	Dir-ma me auré de valer y encara no sé lo cas, sabent que só Satanàs, que sé quant puga saber! ¹⁷	80

¹³ y *complirem*: 'complirem amb els déus'.

¹⁴ *fas*: 'faig'.

¹⁵ En el manuscrit, aquest mot apareix escrit a continuació del vers anterior. Errors freqüents en la distribució del text en versos mostren que es tracta d'una còpia d'una versió més antiga.

¹⁶ *comptat*: enteneu 'contat'. Com que és molt freqüent, deixem d'indicar aquesta confusió a partir d'ara.

¹⁷ El sentit de l'estrofa és: 'com podeu dir-me que encara no ho sé, sabent que sóc Satanàs i que per tant ho sé tot!'.

Jo a Eva enganyhí ab la fruita li ¹⁸ era vedada, y afins la agué gustada nunca la desemparí.	85	No digau lo que no és ver, jo no us crech pas. Encara que fósseu Barrabàs, jo no us creuria. ²¹	100
<i>Ara exirà Perillo, graciós, ab llibre a la mà y unas grans ollerass a-n-al nas, y se mirarà lo llibre quant Satanàs anirà aca- bant lo últim dalt dit vers.</i>		SATANÀS: Sí que u som! ²² Ara ho veuràs. <i>Fuig.</i>	
PERILLO: Qui us ha amostrat de mentir? És una gran embosteria! Assí escrit vos trobaria. Llegiu, si sabeu de llegir.	90	<i>Ara, Perillo que fúgia fins la porta quant Satanàs lo voldrà agafar, y dirà:</i>	
Que tots los hi asentí, ¹⁹ la gent que érau a-n-al Paradís, que-ns afartàrem de anís y a vós no us hi vehí.		PERILLO: Ha, mira, sí!, lo tabascàs, ²³ nas de miloca; ²⁴ com merda de lloca és ²⁵ ell pudent.	105
SATANÀS: ¿No-m veras, ²⁰ entortulligat en lo albre com serpent?	95	O, vil serpent!, peu de Miquel, torna-y, al cel...! Bé n'ets guardat!, ²⁶ bé ne hisqueres cuytat abans de una hora, y en malhora que caminaras.	110
PERILLO: Per això sou tant pudent y embuster!		¿A hont dinaras,	115

¹⁸ *li*: 'que li'.¹⁹ *asentí*: enteneu 'sentí'.²⁰ *veras*: 'veieres'.²¹ Corregim la separació del manuscrit: «jo no us crech pas. Encara que / fósseu Barrabàs, jo no us creuria».²² *sí que u som*: 'sí que sóc Barrabàs'.²³ *tabascàs*: aquest mot, que no hem trobat documentat, podria estar relacionat amb *tavec* «mot de significat incert usat per Ramon Llull. [...] Pel context, sembla que *cavec* o *tavec* és usat com a sinònim de *bavec*, o sia, de 'babau, beneïtor'» (DCVB).²⁴ *miloca*: la primera documentació d'aquest mot que apareix en el DCVB és de Víctor Català.²⁵ *és*: en el manuscrit, es troba assimilat al vers anterior.²⁶ *bé n'ets guardat*: 'ho tens ben prohibir'.

escarabat		que a son mestre trahís	
y merdicer?		y després penjat morís;	
Y tu, Llucifer,	120	cos y ànima perdes tot.	
també fugiras		Hi tenint tanta habilitat	
y bé ne exiras,		en tot com sempre he tinguda,	150
y ben corrent.		que penseu que la he perduda?	
Ara estàs calent		Anau, gran senyor, enganyat.	
y socarrat.	125		
Lo vi escaldat		Ja se pot, pues, explicar	
y deveu tenir! ²⁷		si convé se fàcia re.	
<i>Va-se'n.</i>		Veurà com me explicaré;	155
		de mí se pot confiar.	
SATANÀS:		LLUCIFER:	
Vina ab mí, que-l tastaràs!		És lo cas, mon gran privat,	
No sé com ha comportat		lo que vos vull ara comptar.	
que això nos ultrajàs,	130	Vullau la orella parar,	
aquell villano tabascàs.		que prest vos serà explicat.	160
Lo avia de aver agafat		Del gran Catèlio la senyora	
hi sepultat en lo infern		nou minyonas paridas ha,	
per una eternitat.		totas de un part, y, és clar,	
Així auria escarmentat	135	y de vergonya ella plora.	
del gran Llucifer lo govern.			
Voler-se de mí burlar,		Una gran tentació	165
essent de trassas mestre afamat!		nos avem de imaginar,	
Que nunca tal és estat		que revèntia de pezar	
que-s puga ab mí igualar.	140	y se li esclàtia lo cor.	
Jo cauzí que Caïm matàs		Hi com Catèlio no u sap,	
a lo seu germà Abel,		que sols ara un rato ha, ²⁸	170
privant-lo sempre del cel		fàcil tentar-la serà.	
y que en lo infern baxàs.		Vós haveu de ser lo cap.	
Hi Judas Hiscariot,	145		

²⁷ Corregim la divisió en versos que trobem en el manuscrit: «o, vil serpent / peu de Miquel / tornay al cel, ben ets guardat, / be ne hisqueres cuytat / abans de una hora, y en malhora / que caminaras / ahont dinàras escarabat / y merdicer, y tu llucifer / també fugiras y bé ne exiras / y ben corrent, ara estàs calent / y socarrat, lo vi escaldat / y deveu tenir!». A partir d'ara deixem d'indicar els nombrosos casos on, guiant-nos sobretot per les rimes, ens hem apartat del manuscrit.

²⁸ ha: 'fa'.

SATANÀS:		Tots me los aportaré,	
Això dexiau ²⁹ per mi,		ningú me escaparà pas.	
jo sol me n'aclariré; ³⁰		Se recordaran de satanàs!	
bastanta trassa tindrè,	175	Y quant bé los enganyaré...!	200
en mas mans vindrà finí.		<i>Van-se'n tots.</i>	
A criaturas y ella		<i>Ara exira[n] Càlcia, mara, y Centina, la</i>	
en tal estat los posaré		<i>ama, que la tindrà per lo bras.</i>	
que la sua gran mercè			
ne farà gran maravella.	180	CÀLCIA:	
		Que fortuna és estada	
Afins que los tinga meus		esta ma ama per mi!	
un punt no ha de cessar,		No sé hont gosaré exir	
tots me los tinch de pozar		que no-n sia aprofanada.	
baix de las solas dels peus.			
		Nou criaturas de un part?	205
En particular las criaturas:	185	Cosa que nunca may fou vista!	
quissà cristianas serían		Ay de mi, pecadora trista,	
y nosaltres quedariám		jo no sé com és estat!	
com animals en pasturas.			
		Hay, mon marit!, què dirà	
Re!, re!, sempre contínua guerra!		quant vindrà assí, en casa?	210
Si èntran en nostras mans	190	Me tindrà per una vil vaza, ³¹	
ja auran acabat lo descans,		segur me vindrà matar!	
tractats com a una gent perra.			
		CENTINA:	
Jo ja sé què podem fer ara:		Vosastè ³² ha fet molt mal	
com a una amiga sua me disfracaré		en llevar-se encontinent.	
y quant mal puga li aconsellaré,	195	Míria què dirà la gent!	215
y en particular a sa mare.		No devia aver fet tal.	

²⁹ *dexiau*: 'deixeu'. És el primer cas d'aquesta desinència, de la qual hi ha d'altres exemples en el manuscrit.

³⁰ *me n'aclariré*: *aclarir* és 'resoldre o desfer una dificultat, problema o embull' (DCVB).

³¹ *vaza*: cal entendre *bassa* (malgrat la rima: vegeu *casa* / *carabassa*, v. 764-765), en el sentit «excavació, dipòsit, on es recullen el suc, els excrements, d'un femer, d'una comuna» (DLC).

³² *vosastè*: variant de *vostè* (no és ni a DCVB ni a DECat).

Esen-ne ³³ tan fresch lo part eser-sa ³⁴ axí llevada! No u tinch per cosa acertada, li causarà algun desbarat. 220	y desditxa de mon part. Nunca tal se avia trobat ni ab dona ni senyora.
Un tal no avia de fer! Per guardar-se de mal de ventra, en lo llit molt ben calenta ere lo seu menester.	SATANÀS: Com? ¿Que no li ha anat feliz, que estiga tant sentida, 240 enujada y afligida? Mal me sap ho pàssia aixís.
<i>Ara exirà Satanàs vestit com a dona, y aportarà unas banyas que-s vèjan.</i>	Que si no era cançar, lo que no voldria pas, folgaria ³⁵ m'o explicàs, 245 lo y tindria que estimar.
SATANÀS: És posible, misenyora, 225 que ja se sia llevada? No la y tinch per acertada, sàpia que a son estat desdora.	Hi en quant la puga valer en tot la assistiré.
En lloch de estar en son llit, ben calenta y assossegada... 230	CÀLCIA: És lo cas, comara mia, lo que-m causa mon tristor ³⁶ 250 no és del part lo dolor sinó una culpa mia:
CÀLCIA: Me fos primer reventada antes que no agué parit!	de aver tingut un tal part, de parir nou criaturas.
SATANÀS: Què diu vostè, gran senyora? No diga tal disbarat!	Y que crega que no burlas, 255 és molt certa veritat.
CÀLCIA: Molt mala fou aquella hora 235	Nou miñonas diuhen són, conforme a mi me han dit. En casa són, sobra al llit... Com ho faré? No sé com... 260

³³ *esen-na*: 'essent-ne'. Corregim *eserna*, que sembla un error, potser influït pel vers següent (recordem que l'autor del manuscrit copia d'un original).

³⁴ *eser-sa*: Considerem sempre agut l'infinitiu *esser*, d'acord amb la rima *essser/haver* (v. 456-457).

³⁵ *folgaria*: 'm'agradaria, em complauria'.

³⁶ *mon tristor*: remarcuem la consideració de *tristor* com a masculí, potser per influència de mots com *dolor*, *valor*...

Mon marit me matarà, en vèurer-las, encontinent. Y això és lo sentiment, vullau-me, vós, aconsolar.		que luego encontinent fos son ordre executat.	
Y que sia aviat y luego ho fassam, amentres que temps tingam, ans ell no sie arribat.	265	Y me'n tinch per pecadora de que aja de obrar tal, me apareix fore mal en obehir la senyora.	285
SATANÀS: Ja que és així com diu, a la ama las pot donar, que las vage anegar y tirar-las dins lo riu. <i>Van-se'n tots.</i>	270	<i>Ara exiran lo Enteniment, vestit de homa ab una cota de xambra, la Memòria, ves- tida de blanch, y la Voluntat, de groch.</i>	
<i>Y tórnan³⁷ ara exir la ama Centina ab las criaturas en lo devantal, que-n faran fer duas ho més que sien de guix ho altre coza per poder-las enseñar quant convin- ga.</i>		ENTENIMENT: No estau en tal obligada! No, tal no deveu fer... ¿Com assí aveu de amar al pròxim d'esta vegada?	290
CENTINA: Nunca aflicció tinguí ni en un pas nunca trobada com fas ara d'esta vegada: tal me agués de succehir de negar estas criaturas sens culpa en res tenir. Que aixís àjan de morir, sent de pecat ellas puras...!	275	Que la lley no mana tal, que se úzia semblant mal. Voler eixas criaturas negar! No-m teniu enteniment? Obraríau més atent, nunca poríau errar. ¿Qui un tal vos ha manat, matar eixas criaturas...!? Són unas vergetas puras, thesor molt apressiat.	295 300
La senyora tal me ha manat, y ab un viu sentiment,	280	CENTINA: Misenyora m'o ha manat, que las matàs d'esta vegada.	

³⁷ *tórnan*: en el manuscrit, *tornar*.

ENTENIMENT:		nunca may varen parar. ³⁹	
A!, la traydora malvada,	305		
que mal que ho ha pensat!		En una creu fonch clavat,	
A Déu tindrà agraviat,		aquella humanitat santa,	
si-s fa obra tant depravada!		ab dolor y pena tanta	335
		com de ningú se fos uzat.	
MEMÒRIA:			
Si me tinguesses a mi,		Considera tants treballs	
que som la excelent Memòria,	310	com per salvar-nos va sufrir,	
molt estimada en la Glòria,		Memòria aurias de tenir	
no obrarias així.		com li costaras ⁴⁰ tants mals	340
Mira quantas vergetas hi ha,		y deixar un obrar tant vil!	
y tinch-ma a mi, Memòria,		Eres vil y depravada!	
que de la eterna Glòria	315		
coronadas estan ja.		VOLUNTAT:	
		Si-m tenias a mi, estimada,	
De mi, Memòria, tinguéran		te guardaria de perill.	
quant Christo avia obrat		y adorarias de Déu lo Fill	345
per deslliurar-nos del pecat		y serias beneventurada.	
y aportar-nos en la Glòria.	320		
		Que jo y lo Enteniment,	
Quants treballs passà per nós		junt ab la amiga Memòria,	
quant en aquest món estigué		fem tothom anar en Glòria	
y la gran fatiga fahé ³⁸		ab Jesús omnipotent.	350
per poder a tots salvar-nós!			
		Si tu me tens a mi abrassada,	
Per a salvar a tots morí,	325	volent amar a un sol Déu,	
y ab molt gran falsedat		considera bé y creu	
de un dexepla malvat:		quant vindràs ser estimada.	
com a traydor lo va trahí.			
		Tinch Voluntat molt cabal	355
A-n-als jueus lo entregà,		sempre de obrar bé	
com a deixebila malvat;	330	per amor de un sol Déu verdader,	
fins a mort fou condemnat		sempre obeí'l y venerà'l.	

³⁸ fahé: 'que féu'.

³⁹ El sentit és 'no van parar mai fins que fou condemnat a mort'.

⁴⁰ costaras: el manuscrit, per evitar dubtes de pronunciació, accentua *costàras*, com en d'altres casos que no indiquem.

Lo mateix feren los sants que estan gozant de Déu ab etern repòs, com se creu, tots en lo cel triüfants.	360	y no tu, villano traydó! Per a guiar-la venim.	
Sempre la Voluntat en be ⁴¹ y per bé se ha de dirigir, que així vindràs possehir un descans molt verdader.	365	SATANÀS: No ne acabareu re, ⁴² ab mi me la n'aportaré.	385
Lo Enteniment y jo, ab la amiga Memòria, te alcançarem victòria del gran dimoni traydó.	370	VOLUNTAT: No faràs! Que voluntat tindrà de seguir la bona carrera de la via verdadera per anar de Déu gozar.	390
<i>Ara exiran Llucifer y Satanàs.</i>		LLUCIFER: La ama sí que volem y no las nou criaturas, que són unas verges puras; en tal res no y pretindrem.	
LLUCIFER: No u fareu, per més que vosaltres fassau!		Si acàs no las batèjan, nostras alashoras seran y ab nós totas vindran. Folgarem ellas no u vèjan. ⁴³	395
ENTENIMENT: Calla, perturbador de pau y gran infernal dragó, nunca obras res de bo, contínuament mal obrau.	375	<i>Ara exirà lo Àngel de la Guarda, ab espa- za y rodella, envès los dimonis.</i> ⁴⁴	
LLUCIFER: Per què nos sercau qüestió en una cosa qu'és nostra, que sabeu que car nos costa? És nostra obligació.	380	ÀNGEL: Sí que u veuran, seran del Senyor molt amadas. Ja Ell las [ha] preservadas y jo las guardaré de mal.	400
MEMÒRIA: Nosaltres sí que la tenim, en defençar, obligació;		Que tu sempre, Llucifer, en tot sèrquias desbarat,	

⁴¹ *be*: cal entendre *ve*.⁴² *no ne acabareu re*: 'no n'obtindreu res'.⁴³ *no u vèjan*: que elles no vegin la Glòria de Déu, en al·lusió al vers 390.⁴⁴ *envès los dimonis*: '(dirigint-se) envers els dimonis'.

embuy, trampa o maldat en lo que no t'importa re!	405	Vosaltres, santas Virtuts, anau-vo'n en santa pau; si las ànimas estimau, sereu de Déu molt volguts. (<i>Van-se'n las Virtuts.</i>)	
Com feres voldrias fer ab lo teu pervers concell, privant-los de anar al cel y vèurer a Déu verdader.	410	Jo me tinch de quedar así ⁴⁸ per guardà d'estas criaturas; per a tenir-las seguras, lo Senyor m'o manà així.	435
La supèrbia te perdé, bèstia vil y depravada. Per a sempre condemnada seràs del Gran Etern Bé.		<i>Ara lo Àngel que's pòsia a mà dreta de Centina, qu'és la Ama. Y així com tots seran dins, entrats per la porta dreta, per hont se n'ix,⁴⁹ luego per la porta esquer- ra exira[n] Catèlio y Majordom; y quant seran devant la Ama se pararan y parla- ran. Lo Àngel sempre estarà devant las criaturas, espasa en mà y rodella.</i>	
Marxa luego d'esf! ⁴⁵ Tornaràs ⁴⁶ a ton govern en las covas de l'infern, hont estaràs tu sens fi.	415		
No vulles més perturbar estas puras animetas y del Senyor eletas, ⁴⁷ ni nunca més molestar.	420	CATÈLIO: Que nova, la mia Ama, me donau de misenyora?	440
Lo Senyor ho manà aixís: que encontinent baxàs y estas criaturas guardàs per guiar en Paradís.	425	AMA: ⁵⁰ Està gallarda y bona, jo bona la deixo ara.	
Y luego, sens més tardar, en lo infern bolaràs, un punt més no aguardaràs: ab los damnats, a cremar! (<i>Van-se'n Llucifer y Satanàs.</i>)	430	MAJORDOM: Que no ha parit encara? Pensava seria fora. Ab alegria anàvem a donar-li'n l'anorabona. ⁵¹	445

⁴⁵ *marxa luego d'esf*: 'marxa immediatament d'ací' (en el manuscrit, *luego de si*).

⁴⁶ *tornaràs*: corregim *tornaran*.

⁴⁷ *eletas*: 'elegides' (*elet* 'predestinat a la glòria del cel', *DCVB*).

⁴⁸ *así*: *llegiu ací*.

⁴⁹ *se n'ix*: la *n* no és ben clara en el manuscrit.

⁵⁰ *Ama*: Fins ara era anomenada *Centina*.

⁵¹ *l'anorabona*: en el manuscrit, *la norabona*.

- AMA: ni a mi tal se me ordís,
 Mal, crech no ha tingut, y tant fatal com és est! 470
 ni tal vist nosaltres havem,
 ni ab veritat sabem Perdré lo enteniment
 tal ella aja conegut. 450 si la veritat no puch saber.
 Tot quant tinch m'i gastaré,
 CATÈLIO: provar-o vull encontinent.
- Com, no? Si estava per parir!
 Com un tal vós gozau dir? 475
 Algun cuento hi ha, si no-m dius la veritat
 segons coneix ab lo parlar. de tot lo que ha passat.
 Y tot quant, sensa mentir!
- Apar tot na tremolau.⁵² 455
 No sé lo que pot esser, (*Ara Catèlio arranca de la espasa⁵³ y la*
 cosa de nou hi deu haver... *Ama se agenolla. Y lo Àngel, dret al*
 Vejam aquí què hi portau. *devant.*)
- Ara la y mira y veu nou minyonas. Ara la* Traydora, inica y malvada,
Ama se posa a tremolar quant ells se carregada de locuras, 480
míran las criaturas. Lo Àngel sempre ¿ahont portavas eixas criaturas
estiga devant de la Ama y criaturas, ab la ab pas tant apressurada?
espasa en la mà y rodella. Has de morir, na malvada!
Torna-li a-manassar.
- CATÈLIO:
 Valeu-ma, mos déus inmortals!
 Y què coza és la que miro! 460
 O acàs seria fora de tino?
 Me assenyàlan alguns grans mals... AMA:
 La vida li demano, senyor,
 que quant sàpia li comptaré. 485
 Un punt no li mentiré
 del passat,⁵⁴ ab senzill cor.
- Lo cas me aveu de comptar
 de tant estranyo succés.
 Sinó, sensa aguardar més, 465
 vos faré luego penjar.
 CATÈLIO:
 Digas, traydora! Y sens mentir!
- Que un fracàs com aquest
 nunca crech tal suchseýs, AMA:
 La senyora va parir
 estas nou gentils minyonas, 490

⁵² *apar tot na tremolau*: 'sembla que en tremoleu tota'.⁵³ *arranca de la espasa*: 'desembeina l'espasa'.⁵⁴ *del passat*: 'd'allò que ha passat, de les coses que han passat'.

totas gallardas y hermosas, de un part avuy dematí. ⁵⁵		CATÈLIO: Alçau-vos ⁵⁹ entretant y veureu si escalfar-las poreu.	510
Y carrega ⁵⁶ de temor que v[o]stè no la matàs, ha determinat tal cas, ab sentiment y gran plor.	495	Y vós, Majordom, encontinent a Ència anireu, y que per manament meu vinga, vista la present.	515
Que las criaturas prenguéis me manà encontinent y que vista la present a dins lo riu las tiràs.	500	MAJORDOM: Cumpliré, o gran senyor, lo jo a Ència anar de que vinga sens tardar. Ho faré ab molt amor.	
Y que bé las ofegàs y tornàs encontinent y anàs tota corrent ans vosamastè ⁵⁷ no arribàs.		(<i>Va-se'n. Y Ència que estiga a la porta, a punt per parlar-l'i lo majordom.</i>)	
Y ara jo me n'i anava, quant aquí lo he encontrat, a fer eixa gran maldat, ⁵⁸ que a mi prou me pezava —y me pezarà tant quant viuré.	505	Ho, hermoza Ència! Hoirà lo que misenyor me ha manat: lo vingués trobar cuytat, que molt la y estimarà.	520
Ara la Ama que se àlsia en peus. Y lo Àngel a devant, ab la espaza y rodella en mans.		ÈNCIA: ⁶⁰ Si és coza molt convenient, penso se despatxarà. ⁶¹ Anem-i, senyor. Sens tardar, sie vista la present.	525

⁵⁵ *dematí*: L'exemple més antic que hi ha al *DCVB* del substantiu *dematí* 'matí' és de Verdaguer i en *DECat* és del Baró de Maldà. En el vers 1580 (*ere molt gran dematí*) també és clar que es tracta d'un sol mot; en canvi, en els versos 541 i 2964 transcrivim *de matí*. En tots quatre casos apareix junt en el manuscrit.

⁵⁶ *carrega*: per 'carregada'. Però no hem trobat cap notícia d'un adjectiu *carrec/carrega*.

⁵⁷ *vosamastè*: variant de *vostè* (*vostra mercè, vossamercè*), com *vosastè* que apareix en el vers 213 i que tampoc no hem trobat ni al *DCVB* ni al *DECat*. La grafia del manuscrit és ben clara.

⁵⁸ *maldar*: corregim *malvat*.

⁵⁹ *alçau-vos*: en el manuscrit, *alçauos*.

⁶⁰ En el manuscrit aquesta estrofa és atribuïda al Majordom i Ència no comença a parlar fins a la següent.

⁶¹ *despatxarà*: 'afanyarà'.

Hobeïm encontinent lo que sa alteza mana. Marxem los dos. (<i>Van-se'n a parlar.</i>)	530	Manà luego encontinent las portassen a negar.	550
En ça presència té, gran senyor, la sua criada.		No considerant en res, aqueix fonch son manament, tant vil y tant indecent com may altre n'i agué!	555
CATÈLIO: Sie sa nobleza ben arribada per rèbrer d'ella mercè.		Y, venint de pasejar, jo, junt ab mon majordom, —com clar ho ha vist tothom—, ⁶² aquí las vàrem trobar.	
ÈNCIA: Quant convinga a sa alta mercè.	535	Esta ama las aporta a dintra lo devantal; no sé si auran pres mal ni si n'i ha alguna de morta.	560
CATÈLIO: És lo cas, noble senyora, lo que me està passant, un cas molt extrevagant, que a mon estat desdora.		ÈNCIA: Ay, que hermosas criaturas (<i>Se las miran.</i>) y que prendas delicadas! Mal fóra ⁶³ haver-las negadas, unas vergetes tant puras.	565
Ma muller y misenyora, sabrà com avuy dematí ella de un part parí, un part que ella molt plora.	540		
Coza és nunca trobada entre totas quantas donas, de parir-na nou minyonas totas de una vegada,	545	Noble senyor, y aviat, providència deu donar, fer estas criaturas criar ⁶⁴ y tenir d'ellas pietat.	570
com ella vuy paridas ha, del que té gran sentiment.		CATÈLIO: En que ⁶⁵ m'i sabés gastar la mitat de mos estats,	

⁶² Catèlio posa per testimoni els espectadors de l'obra..⁶³ *mal fóra*: corregim *mal foran*.⁶⁴ *providència deu donar / fer...* *criar*: enteneu 'ha de donar providència de fer criar estes criatures'.⁶⁵ *en que*: enteneu *enc que* 'encara que' (variant d'*anc que*, documentada pel DCVB en un text de J. Ruyra).

o fins sien tots gastats, per ellas tot à de anar.	575	que de Déu és disposat. Ha de esser tezor infinit y de Déu molt estimat y del món molt venerat y gran[s] sirventas de Jesuchrist.	600
Són sanchs exidas de mas venas, y las dexaria preterir? Encara jo primer morir abans no morissen ellas!			
Y per ço, senyora Ència, ⁶⁶ la he enviada a cercar. Sie servida criar estas mas fillas ab desència,	580	Com a christiana verdadera, cuydado d'ellas tindreu; y en gran temor de Déu ensenyau-los la vera carrera	605
que se li serà estimat quant estimat puga ser. O ab prendas o diner, son treball serà pagat.	585	de amar a un sol Déu, Pare, Fill y Sant Esperit, qu-és un amor infinit. Gran premi ne alcançareu.	
ÈNCIA: Gran senyor, obehiré, y com a fillas las criaré.		Y que [no] sien del món ni sèrquian sos apetits, que són uns dany[s] infinits: per condemnar l'ànima són.	610
<i>Van-se'n Catèlio y Majordom, y també la Ama. Ència y las criaturas y lo Àngel res- tan.</i>		Lo dimoni ni la carn tampoch, ⁶⁷ d'ells nunca han de fiar, que las faria condemnar en lo infern en etern foch.	615
ÀNGEL: Ència, noble senyora, guardau bé aquest trezor molt estimat del Senyor, mirau que del cel vo l'envia.	590	Que àmian la caritat y al pròxim ab pur cor, qu-és estimat del Senyor y en lo cel premiat.	620
Teniu-lo molt ben guardat y en custòdia y ben obrat. Feu-las luego batejar,	595	No uzar trampas ni enganys, tractar sempre veritat és tezor molt estimat, y no càuzan a l'ànima danys.	625

⁶⁶ Ència: corregim Encina.

⁶⁷ A continuació en el manuscrit hi ha un vers ratllat: *que las faria condemnar*, l'actual número 616.

Als minestres ⁶⁸ del Senyor, que·ls tingan gran reverència, tractats ab molta desència y ab tot carinyós amor.	Jo sé bé qui té la culpa: la criada, gran fregay! Ni sols una cabessa de ay ⁷⁰ ni una llàgrima ⁷¹ de fruyta!	645
--	---	-----

Doctrina bastant teniu per a víurer santament. Jo me'n pujo encontinent, en lo ensenyat advertiu.	630	Lo sistell vull tornar mirar, si me seria enganyat que no ho agués ben mirat. També me poria ⁷² enganyar...
--	-----	---

<i>Va[n]-se'n lo Àngel y la ama Ència.</i>	<i>(Ara que m'ria al sistell. Y veurà que no y aurà re y pagarà⁷³ una cossa a-n-al cis- tell.)</i>
<i>Ara exirà Parillo ab una axada al coll y un sistell y carabassa, tot buit.</i>	

PERILLO: Nunca may avia vist un part, com vuy, tant ambullat. En tot vuy no he menjat, que cert ne estich molt trist.	635	¿No u dich jo —la salvatgina!— que res no m'i avia posat? Bé és bona [a] ⁷⁴ llepar lo plat! A, la valenta ⁷⁵ Llamina! ⁷⁶
---	-----	--

A la vinya a cavar molt bé m'i han enviat, sens pasta, crosta ni plat ni res vitent ⁶⁹ per a menjar.	640	És goliarda ⁷⁷ acabada, sempre me fa morir de fam. Y com nosaltres dinam, adiós la cansalada!
		655
		May me dóna sinó brou

⁶⁸ *minestres*: la grafia és clara en el manuscrit.

⁶⁹ *res vitent*: 'absolutament res' (*vitent* és deformació de *vivent*, *DECat*, IX, 327; la informació prové de *Diccionari Aguiló*, que situa l'expressió a la banda d'«Olot, Ripoll, Plana de Bas, Collsacabra»).

⁷⁰ *ai*: 'all'. Com *fregay*, és un dels comptats exemples de iodització.

⁷¹ *llàgrima*: «Porció molt petita de qualsevol cosa (Empordà)» (*DCVB*).

⁷² *poria*: 'podria'. Forma de futur característica de l'àrea geogràfica d'on prové aquesta obra.

⁷³ *pagarà*: 'pegarà'.

⁷⁴ *bona [a]*: 'bona per a'.

⁷⁵ *valenta*: aquest adjectiu té aquí un valor ponderatiu del nom al qual acompanya ('fort, intens o molt gran' *DCVB*). Remarquem la forma femenina perquè Joan Coromines diu «No tinc notícia del femení *valenta* fins a la Renaixença» *DECat*, IX, 23).

⁷⁶ *Llamina*: 'llaminera' (com veurem més endavant, és el nom de la criada). Aquesta accepció de *llamí* és especialment interessant perquè, segons Joan Coromines (*DECat*, V, 52), es tracta d'un derivat tardà de *llaminer* i no apareix testimoni per escrit fins a Víctor Català (*Solitud*, 1905). Coromines també posa en dubte que mai hagi tingut l'ús personal que veiem en el nostre exemple i que ja havien esmentat el *Diccionari Aguiló* i el *DCVB*.

⁷⁷ *goliarda*: 'golafra'.

y ella se menja la espesó, m'i poza algun rozagó y nunca me dóna prou.	660	Que ben axirà cuytada de la casa y malhora; no hi covarà ⁸¹ una hora, la lla minera goliarda.	685
Quant en caza ménjan carn, sempre me tria los ossos; me diu són un tant gustozos y a mi ningun profit me fan.	665	A fe que n'exirà cuytada, y bé que me regalaré. Lo ventre me umpliré bé de pa blanch y butifarra.	
Si may se menja arròs, que a mi me sap tant bo, ja li diu: «Déu te perdó». ⁷⁸ Me diu som un gran talòs.		Sensa menjar, Perillo mort. ⁸²	690
És lla minera acabada y una gran dormidora. Més dorm que no la senyora, en ser farta de vi y torrada.	670	<i>Ara exirà Llamina, criada, ab un axu- gamà per devantal y a tota⁸³ arremanga- da dels brassos y ab un pal.</i>	
Me ha donat lo cistellot junt ab la carabassota; ⁷⁹ de vi no n'i ha pozat gota. Crègan de fam estich mort!	675	LLAMINA: Dígan-me què té Perillo, ab son gran bravetejar.	
Ara jo vull replegar totas las mias ahinas. ⁸⁰ (<i>Replega cistell, axada y carabassa.</i>) Ho compraré a las vehinas y a la senyora, si me apar.	680	PERILLO: Somatent te fas ⁸⁴ alçar, si conech que jo perillo. ¿Que avem de fer bogada, que apòrtias aqueix pal?	695
		LLAMINA: En ta esquena vull midà'l, an ⁸⁵ borratxo!	

⁷⁸ ja li diu Déu te perdó: suposem que li fa referència a l'arròs, en el sentit que se'l menja tot, a cremadent i sense donar-li mercè.

⁷⁹ carabassota: 'carabassot, carabassa buida que es fa servir per guardar líquids'. En el manuscrit, *carabassota*.

⁸⁰ ahinas: aïnes 'eines'.

⁸¹ covarà: covar és «estar dins el llit fora de les hores normals de dormir, sia per malaltia, sia per peresa (Empordà, Mall., Men.)» (DCVB). No descartem, però, que aquí el significat sigui simplement 'restar fix en un lloc (com la gallina quan cova)'.

⁸² mort: enteneu 'mor'.

⁸³ a tota: en el manuscrit, *atota*.

⁸⁴ fas: 'faig'.

⁸⁵ an: enteneu 'en'.

Com dius que no has menjat? ¿No, y has ben dinat...? ⁸⁶	700	Quisà te casaràs encara ab mi!	
PERILLO: De brou me só afartat, y no de carn.		LLAMINA: Si me promets sí, junts dinarem y regalarem ⁸⁹ molt lindament. ⁹⁰	715
LLAMINA: ¿No veus que-t faria cadarn ⁸⁷ y moriras?		PERILLO: Tens res calent que pugam menjar?	720
PERILLO: ¿Hi que-m plorarias, si me moria? Jo no volrria a tu deixar.	705	LLAMINA: Vaig-lo a sercar y aviar. ⁹¹	
LLAMINA: Ni jo anar gens ab tu sola.	710	PERILLO: Aporta'm un plat, cullera y llossa, y aquella grossa, ⁹²	725
PERILLO: Ay la mussola, quin cas ne fas! ⁸⁸		si hi ha arròs. Y lo pollastra, si l'has cuytet. ⁹³	

⁸⁶ Suposem que el sentit d'aquesta darrera frase, de tan mal puntuar, és 'si has ben dinat, ¿com és possible que ara diguis que no?'.

⁸⁷ *cadarn*: 'restrenyiment' (no recollit per *DCVB* ni *DECat*). És clar que aquí el significat no és pas 'refredat'. Comentant un text d'Arnau de Vilanova: «e si dormits sia luny del menjar, e-l dormir sia poc, com en altre manera seguir-se-n'hia indigestió o *cadarn*», Joan Coromines diu que «el mot sembla expressar més aviat una acumulació flemàtica o flegmasia d'origen imprecís (més faringi o digestiu que respiratori)». Creiem que tant en el nostre text com en el d'Arnau de Vilanova el mot té el mateix sentit. La relació entre tots dos significats s'explica en la definició de *constipació* que dóna el *DCVB*: «obstrucció d'un conducte del cos, especialment del ventre o de l'aparat respiratori». En tant que sinònim de *constipat* en una de les seves dues accepcions, el mot *cadarn* devia adquirir ocasionalment l'altra.

⁸⁸ *fas*: 'faig'.

⁸⁹ *regalarem*: 'ens regalarem, ens adelitarem menjant'.

⁹⁰ *lindament*: 'bé' (cast. *lindamente*, *DCECH*; no és en el *DCVB*).

⁹¹ *aviar*: 'preparar, enllestir' (es pot considerar una extensió dels sentits que li dóna el *DCVB*: 'posar en camí o en moviment', 'despatxar', 'fer via').

⁹² *aquella grossa*: segurament es refereix a la llossa.

⁹³ *si l'has cuytet*: 'si ja el tens cuit'. Diu Coromines respecte a *haver* que «el seu ús com a verb principal, equivalent de 'tenir', va extingir-se en català des de la fi de l'Edat Mitjana; solament n'han quedat rares romanalles locals, en vells parlars del Rosselló i de les Illes».

Y agarra fonet, ⁹⁴ fes que no fàltia, fins que jo sàltia de ben sadoll.	730	LLAMINA: Tants com ne vòlan, a hun qu-és cazat.	
LLAMINA: Ay, qu-ets taboll! ⁹⁵ Menja y calla. Y santem-nos ⁹⁶ junts, y dinarem. Y que callem, que ningú vingués y nos ho mengés!	735	PERILLO: Cuytem aviat, que-ns cazarem y nos ne afartarem com uns bacons. Pobres torrons!, bé u pagareu, ¹⁰⁰ sovint veureu las mias dents. No u planyaré; bé-n donaré	750 755
PERILLO: Brava bogada! ⁹⁷ ¿Y quant seràs casada, també menjaràs?	740	a la senhora: si acàs no plora, ho sabré aviat.	760
LLAMINA: Mare de Déu, qu-ets tabascàs! ⁹⁸ ¿No ménjan, dons? ⁹⁹	745	LLAMINA: Mengem cuytat, anem en casa. Buyda la carabassa, Perillo amich. Va-se'n ella.	765
PERILLO: ¿Y de torrons, també los ne dónan?			

⁹⁴ *fonet*: deu ser un diminutiu de *fons* (no enregistrat a *DCVB* ni a *DECat*). Li diu que enfonsi bé la llossa en l'arròs per agafar-ne força.

⁹⁵ *taboll*: 'beneit, bajà, estúpid' (segons *DECat*, es tracta d'un mot de «localització aclaparadorament meridional i valenciana»).

⁹⁶ *santem-nos*: 'asseiem-nos'.

⁹⁷ *brava bogada!*: irònic, 'sí que la fariem bona!' (*bogada* 'cosa o conjunt de coses mal fetes', *DCVB*).

⁹⁸ *tabascàs*: 'ximple, beneit' (no documentat). Vegeu la nota al vers 105.

⁹⁹ *¿no ménjan, dons?*: 'et creus, doncs, que els casats i les casades no mengen?'.

¹⁰⁰ *pagareu*: mot de lectura ben clara en el manuscrit. El sentit també demana *pagareu* (ame-naça els torrons, avisant-los de la seva voracitat futura); només la rima feia esperar *pagarem*.

PERILLO:		SANTA FE:	
Espera'm un xich,		Sí que seràs guiada,	785
que parlarem.		sols que me cregas a mi:	
<i>Va-se'n Perillo.</i>		te ensenyaré lo camí	
		per hont has de ser salvada.	
SEGONA JORNADA		Mira que jo som la Fe,	
		y virtut de Déu molt amada;	790
<i>Exirà Quitèria, molt hermosa, ab uns</i>		sols me tingas abrassada,	
<i>rosaris en una mà y un vano a l'altra mà.</i>		nunca may te dexaré.	
QUITÈRIA:		Deus crèurer primerament	
O inmensa y alta Trinitat!,		que no y à sinó un sol Déu	
a vós amo y en vós esper.	770	—com verament crèurer se deu—	795
Ensenyau-me, Déu verdader,		y a Ell ser-li obedient.	
lo camí de la veritat.		Hi que hi ha tres personas:	
Que puga anar guiada		Pare, Fill y Sperit Sant,	
per la vida verdadera,		ab son amor inflamant	
seguint la vostra carrera	775	y en amar generozas.	800
per ser de vós estimada.		Hi encara que sien tres,	
Feu-ma conèxer, Senyor,		no ¹⁰² sinó un sol Déu	
lo qu-és vostra voluntat,		—com de fe crèurer se deu	
perquè siau venerat		y pura veritat que és.	
de mi per mon creador. ¹⁰¹	780	Totas las cozas creàran	805
Per res, Senyor, no voltria		y primerament lo cel	
un punt en res discrepar,		—tant hermós, galant y bell—	
en tot vullau-me guiar		y de estrellas lo brodàran.	
en gràcia la ànima mia.		Criaren ¹⁰³ Adam després	
<i>Ara exirà la Fe, ricament vestida de</i>		y a Eva, sa companyera,	810
<i>blanch, ab una corona y una palma.</i>		que fonch la dona primera	
		que en lo món hi agués.	

¹⁰¹ *perquè siau venerat de mi per mon creador*: 'que jo us veneri en tant que creador meu'.¹⁰² *no*: 'no són'.¹⁰³ *criaren*: corregim *criarem* (esperaríem *criàran*).

Los posà dins lo Paradís, lo fruit de un albre vedant, que si aquella ¹⁰⁴ gustant morirían sens avís.	815	Hí luego de l'Orient tres reys y anaren plegats, de una estela guiats, aportant-li gran[s] presents:	
Hi quant Adam agué pecat, un dels tres se agué de encarnar y en aquest món baixar ab molt gran humilitat.	820	molta mirra, ensens y or, junts ab molta magestat. Per ells tres fonch adorat, com a Déu y Redemptor.	845
Que va ser lo Fill de Déu lo qui se va encarnar per poder-nos deslliurar del dimoni, enemich seu.		Grans doctrinas nos ensenyà lo temps estigué ¹⁰⁵ en est món: la nostra salvació són per qui las sap guardar.	850
En lo ventre de una donzella lo Fill se va encarnar y ella pura verge quedà, sens ninguna corruptela.	825	Un seu dexeble malvat després a ell lo trahí perquè lo féssan morir a-n-als jueus entregat.	855
Verge era ans lo part y en lo part y després, com de fe veritat és, per lo Sperit sant obrat.	830	Assotaren-lo cruelment y [fou] coronat de espinas —aquellas carns tant divinas!—, com a anyell innocent.	860
En una establia nasqué baix un portal de Betlem, —com verament ho crevem y és artichle de fe.	835	Y no contents de això, demanaren a Pilat de que fos crucificat y morís com a traydor.	
Anaren annunciant los àngels son naxament, y baxaren encontinent molts pastors, tots junts cantant.	840	Per Pilat fou condemnat que morís en alta creu, lo que encontinent se féu y en ella fonch clavat.	865

¹⁰⁴ *aquella*: el femení deu fer referència a *fruita*, en lloc de *fruit*, que diu realment en el vers anterior.

¹⁰⁵ *estigué*: cal entendre '*que estigué*'.

Hi després resucità —passats luego tres dies, cumplidas las profecias— gloriós, com se mostrà.	870	<i>Ara exirà Llucifer de l'infern y lo Món, de la cortina. Y la Fe y la santa se posaran al mitg.</i>
Després se'n pujà al cel, quaranta dies passats, deixant molt desconsolats sa mare y dexeble d'Ell.	875	LLUCIFER: Quitèria, anau mal encaminada si eixos concells creveu. ¹⁰⁷ Creheu a mi y acertareu y no cregau eixa barjaula.
Hi després los envià lo divino Sperit Sant ab gran amor inflamant: grans dons los comunicà.	880	Que, si li teniu paraulas, ¹⁰⁸ cert vos embalarà. ¹⁰⁹ Trampa vos ordirà: és tota faula y rondallas.
Això deu creurer tot christià que és tenir-me a mi, ¹⁰⁶ si vol tenir bona fi y en la glòria anar.		MÓN: Bé u podeu dir! Sempre va plena de enganys, enrueados ¹¹⁰ y embalcarias. ¹¹¹
Altrament no-s pot salvar qui no confessarà això, ni tindrà de Déu perdó. Cert se ha de condemnar.	885	SANTA FE: Eixas són tas bazarrias, ¹¹² que vas tu, Món, sempre uzant. Sempre vas aconsellant a tothom deu mil falsias.

¹⁰⁶ *que és tenir-me a mi*: és a dir, tot bon cristià ha de creure que *tenir fe* consisteix a creure aquestes coses.

¹⁰⁷ *creveu*: 'creieu'. Abans hem trobat *crevem* 'creiem' (v. 835). En els versos següents hi trobem *creheu* com a imperatiu (v. 891) i *cregau* com a subjuntiu del mateix verb (v. 892).

¹⁰⁸ *si li teniu paraulas*: 'si hi parreu, si us hi feu'.

¹⁰⁹ *embalarà*: *embelecar* 'enganyar amb bones paraules'. En castellà, *embelecar* és una variant d'*embelesar* (en català, el DCVB la recull sense aportar-ne documentació).

¹¹⁰ *enrueados*: 'enganys, argücies' (cast. *enredo*, segurament barrejat amb la confusió entre *ruedo* 'contorno de una cosa redonda' i *rodeo* 'modo de actuar o de expresarse en que se evita afrontar directamente las dificultades'). No enregistrat. Reapareix en el vers 3166.

¹¹¹ *embalcarias*: *embelequeria* és una variant del castellà *embeleco*, que no hem trobat documentada ni en català ni en castellà (DCVB, DECat, DECH).

¹¹² *bazarrias*: aquí, el castellanisme *bizarria* té el sentit d'"extravagancia" (Seco, Andrés, Ramos, *Diccionario del español actual*), 'acció pròpia d'un capfluix, d'un eixelebrat'. Val la pena reproduir la citació que Covarrubias (*Tesoro de la lengua castellana o española*, 1611) fa de Filipo Venturi da Cordona: «Bizarro val duro di testa, fantastico, cerebrosus».

Y Llucifer és pitjó, tot ple de confusió.	905	MÓN: No vull ab vós més pladejar, sou una impartinent.	930
LLUCIFER: ¿Jo, confuzió? No-n trobareu altre com jo, que-ls tinga millor aconcellats.		Me'n vaig luego encontinent, no vull més ab vós tractar.	
SANTA FE: Tu y lo Món sou uns malvats y plens de confusió.	910	LLUCIFER: Lo millor és lo regalar y sempre menjar y riura, que qui viu ben regalat és digna de estimació y de tota reputació, y és vida de home honrat.	935
Digau-me, vós, Llucifer, com gozau alabar lo Món, ab las trampas que en ell són? Jo crech ho deveu saber.		Hi no sempre dejunar, que no és de home prudent. Que procuría esser valent, que tothom lo estimarà.	940
Ell crià lladres, primerament, falsaris y juradors, traydors y matadors, borratxos y murmuradors, y altre malvada gent.	915	Hi no anar ab lo coll tort, ¹¹⁴ si vol esser respectat. Y fer qualsevol atentat ja pot fins a la mort,	945
MÓN: Jo no fas matar ningú, com feu vós, na gran senyora.	920	que sempre hi ha perdó. Encara que fàcia peccats, ja los hi té perdonats, sempre hi ha remissió.	950
SANTA FE: Los qui móran per a mi, tots los fas ¹¹³ anar salvats; y los que per tu, ruhí, tots a l'infern condemnats!	925	SANTA FE: Digas, pues, inich malvat, Déu, ¿com no te perdonà quant del cel te va llançar? Nunca més hi ets tornat!	955
A l'infern van a parar si acàs móran en pecat. Ningú d'ells serà salvat: en lo infern van a cremar.		Voler-se igualar ab Déu! Inich, pervers y malvat,	

¹¹³ fas: 'faig'.

¹¹⁴ anar ab lo coll tort: 'anar cap jup, manifestant encongiment o temor [aquí, de Déu]'.

mira què n'has alcançat sinó una pena greu!		PERILLO: Estich ja tant enfadat de tanta embalcària	975
Hi això volrrias ara tu, de esta criatura, qu-és molt límpia y pura: no té, no, en si mascara. ¹¹⁵	960	com nos passa aquest dia, que n'estich admirat.	
LLUCIFER: Jo la guíaria bé y la tindria regalada.	965	Com un torn nos fan rodar, anant de un lloch en altra. Y la fam nunca me falta, nunca parlan de menjar.	980
SANTA FE: Vés-ta'n, bèstia malvada, no vulles més pretenir. ¹¹⁶ Vés en lo infern a bullir, allí tens tu ta pozada.		De gent, una gran ramada tot avuy per así hi ha y, segons ohí comptar, vòlan fer alguna bogada. ¹¹⁸	985
LLUCIFER: Ja me'n vull luego anar: ja sé que me la pagarà. Algun die me conexasà, crega, no m'ha de escapar... Va-se'n. Van-se'n ara tots.	970	Si en caza han de dinar, no tenim pas a mitg vianda: ¹¹⁹ ja me'n puch anar a Olanda y de formatges carregar.	
Ara exirà Perillo ab unas ¹¹⁷ alforjas, que hi portarà què menjar, y una carabassa.		Jo no sé quina gent són: la una li diuhen la Fe (diu que may no menjaré) y lo altre li diuhen lo Món.	990
		Tot rodó és com un truch. ¹²⁰ Ell ¹²¹ no té orellas ni cap ni si menja ningú ho sap,	995

¹¹⁵ *mascara*: 'polsim negre, especialment de sutge'.¹¹⁶ *pretenir*: 'presumir; creure estar en possessió de qualitats i mèrits i fer-ne ostentació' (DCVB).¹¹⁷ *ab unas*: mots repetits en el manuscrit.¹¹⁸ *bogada*: 'embull, tripijoc' ('feinada molt grossa, conflicte o situació difícil de resoldre', DCVB).¹¹⁹ *no tenim pas a mitg vianda*: potser vol dir que no tenim ni la meitat de la vianda que caldrà.¹²⁰ *truch*: 'bola de fusta, de vori, etc., amb què es juga a billar, a les bitlles' (DCVB).¹²¹ *ell*: «partícula que s'usa al començament d'una frase exclamativa, per reforçar-ne l'expressió (Empordà, Mall., Men., Eiv.)» (DCVB). Torna a aparèixer en el vers 997.

ell pur ¹²² té grandíssim buch! ¹²³		Que lo caminar en dejú no acostuma provar gayra, com en dejú beurer ayga no aprofita a ningú. (<i>Ara se assentarà y menjarà y beurà.</i>) ¿No seria bojaria no umplir-ma bé lo ventre? (<i>Ara beurà y besarà la carabassa.</i>) Que fina triaca ¹²⁶ és esta! Tot lo cor me aconsola.	1020
Lo altre és tot socarrat y negre com una pega; sembla may menja ni bega, jo ne estich tot encantat!	1000		
Jo volrria que dinàssem, y després se aclariria la llur gran embustaria, y després que reposàssem.	1005		
Al senyor may lo y he vist ni la senyora tampoch. Se los faran algun joch, quisà no-l veuran pahir.		<i>Marxa Perillo, llauger com un palomillo.</i> ¹²⁷ <i>Va-se'n.</i> <i>Ara exirà santa Quitèria ab uns rosaris en las mans, molt devota, y ab los brassos plegats y se n'anirà dins un oratori que y aurà preparat. Y en exint anirà parlant.</i>	
Quitèria ho pagarà, cazi van tots contra d'ella. És una mansa ovella, lo llop la volrrà menjar.	1010	QUITÈRIA: O divino llum celestial!, vós, qui sou lo llum verdader, guiau-ma en lo que dech fer y guardau-me de tot mal.	
Son pare vull avisar de que la tinga bon compta. ¹²⁴ Me n'hi aniré. De prompta ¹²⁵ vull-ma pozar esmorzar.	1015	Vos vaig buscant, mon amor, al ¹²⁸ que de res me ha creada. Me tinga ¹²⁹ de mal preservada	1030

¹²² *pur*: 'tanmateix' (*DECat*: «partícula intensiva o emfatitzadora»; «fet gramatical que es dóna en massa en cat. i en oc. del SO. des dels orígens literaris [...] en català ho vam deixar antiquar: i quedà arraconat al parlar pagesívol d'algunes comarques del Nord, on encara viu, pronunciat *pú*»).

¹²³ *buch*: 'panxa, ventre'.

¹²⁴ *la tinga bon compta*: sembla que vol dir 'que la guardi, que la protegeixi'. En el vers 1907 torna a aparèixer aquesta expressió.

¹²⁵ *de prompte*: 'de moment' (és el sentit que el *DCVB* atribueix a *al prompte* i *d'un prompte*, mentre que *de prompte* hauria de voler dir 'de sobte').

¹²⁶ *triacas*: variant de *triaga* 'antídot format per molts ingredients i usat principalment contra el verí de diversos animals', aquí amb valor de 'remei universal'.

¹²⁷ *palomillo*: no l'hem trobat lexicalitzat en castellà. Suposem que és un diminutiu de *palo-mo* 'colom'.

¹²⁸ *al*: 'el'.

¹²⁹ Altres vegades hem observat en el text l'oscil·lació entre els tractament de *vós* i de *vostè* en un mateix parlament.

y del dimoni traydor.		que eixa és sa voluntat.	
La mia guia sou vós, voldria poder-vos agradar y en vostra gràcia estar. Siau de ma ànima espòs.	1035	En lo mont Orió sens temor ab mi vindràs y en ell lo Senyor serviràs ab tot rendiment de cor.	1060
Altre no desitjo amar ni obehir ni ¹³⁰ servir, ¹³¹ puix per mi vàreu morir, per ma ànima salvar.	1040	Allí passaràs ta vida en viva contemplació y també oració, en penitenta convertida.	1065
¿Com vos pagaré, Senyor, los treballs per mi passàreu y la sanch que derremàreu y las gotas que suàreu en lo ort de Gericó?	1045	Serviràs ton divino espòs, molt contenta y regalada, de son amor abrazada, y de regalos y favors.	1070
Devant vós me postraré (<i>Se agenolla.</i>) segura y confiada: aquí està vostra esclava, altre Senyor no tindrè.	1050	Allí nunca te faltará regalo celestial: deslliurada de tot mal, ton espòs te regalarà.	
<i>Ara exirà un àngel ab una palma, que la anirà a trobar en lo oratori.</i>		QUITÈRIA: Anem, anem, àngel sant! Com a humil esclava obehiré, vostra via humil seguiré.	1075
ÀNGEL: Ditxosa eras, Quitèria, y molt beneventurada, en gràcia de Déu trobada, Ell te elegeix per sa espoza.		<i>En la part més acomodada del catafal se gurniran alguns rams, com si fore una montanya, que la santa s'i quedarà. Y lo Àngel que la dexia allí y ella que-s pòsia en oració quant lo Àngel la dexarà.</i>	
Jo te vinch dir de sa part viscas ¹³² solitàriament, en dezert, encontinent,	1055	ÀNGEL: Aquí és vostra pozada , a hont, Quitèria, aveu de estar,	

¹³⁰ *ni*: corregim *si*.¹³¹ *servir*: primer havia escrit *sentir*, després ratllat.¹³² *viscas*: 'que visquis'.

per vostre espòs venerar, quieta y assossegada.	1080	y me han dit: <i>Vés-ta'n a llenya!</i> ¹³⁵ A matar poys tinch jo prou feyna y no pas a bosch anar!	
En alta contemplació sempre aveu de estar, sas grandezas contemplar ab molt grandíssim fervor.	1085	Anit passada no sopí y és cert no mengí gayra, y aquí de bèurer aygua, sens tastar mica de vi.	1105
Hi també los grans turments de la sua passió sagrada, y sa vida, per tu donada, per donar-te béns eterns.		Tot ayr aní descals, may portí sinó un esclop. Ara lo ventre fa cloch-cloch... Segur me assenyala treballs.	1110
Molt la-y has de agrahir y ab pura caritat, essent-li molt estimat de que per tu volgués morir.	1090	No só pas pur ¹³⁶ enfitat, molt tinch lo ventre pramut, los budells fan trupatrup, ¹³⁷ vuyt dies ha no he menjat.	1115
Queda't, pues, en santa pau y ab un pur y rendit cor, y en gran temor del Senyor. <i>Va-se'n.</i>	1095	Tant se val anar a llenya... Y tornaré a dinar —malaja tant treballar y ranech de tanta feyna!	1120
<i>Ara exirà Perillo ab un destrál.</i> ¹³³			
PERILLO: Ell ¹³⁴ no y ha més dolent offici que és lo estar llogat, sempre un home va llassat may no té sinó desfici.	1100	Ara Perillo que vage a-n-al bosch, ahont és la santa, y quant la veurà fugirà com qui té por. PERILLO: ¿No u dich jo, que vólan fer pèdrer Quitèria?	
Ara pensava esmorzar			

¹³³ *un destrál*: segons Coromines, aquest mot era masculí només en castellà, mentre que en català, occità i dialectes francesos meridionals és femení (*DECH* i *DECat*). Es pot tractar simplement d'un error, perquè en el vers 2080 hi apareix *una destrál*.

¹³⁴ *ell*: «partícula que s'usa al començament d'una frase exclamativa, per reforçar-ne l'expressió (Empordà, Mall., Men., Eiv.)» (*DCVB*).

¹³⁵ *vés-ta'n a llenya*: l'expressió *anar a llenya* 'anar a cercar-ne al bosc o al camp' ja es troba en R. Muntaner (*DCVB*).

¹³⁶ *pur*: 'tanmateix'.

¹³⁷ *trupatrup*: Onomatopeia no enregistrada.

Així jugam? Què menjarà?		LLUCIFER:	
¿No-m direu què y farà, aquí?		Totas las potèncias infernals	
Ni de menjar ni dormir,	1125	se han avuy de preparar	
ni ningú per conversar...		ab son saber, y agozar ¹⁴⁰	
		per obrar qualsevols mals.	1150
Jo no sé qui u ha manat,			
però si jo ho puch saber,		Si trassa ninguna hi ha	
jo los daré algun cafer ¹³⁸		y ninguna puga valer,	
o algun gran maldecap!	1130	se veurà nostra saber.	
		Ara cert se ha de uzar	
Que, sent hermosa com és,			
jo no ho vull comportar.		contra esta criatura	1155
A tots los faré gafar		que agraviats tant nos ha.	
y fer-los penjar après.		Ara bé conexarà	
		que la guiàvam segura,	
Canalla vill,	1135		
encara que sien tants		que si nos agués cregut,	
ni encara que sían gegants		fóra estat sensa dubtar,	1160
ne mataré tot un mil.		no auria vingut a parar	
		en est lloch no conegut.	
Cregau que no-s burlaran			
d'esta pura creatura,	1140	SATANÀS:	
que és una verge pura.		Jo molt la aconsellava...	
Jo sé me la pagaran!		Si a mi me agués cregut,	
		en tal lloch no auria viscut,	1165
<i>Ara exira[n] Llucifer y Satanàs; y an</i>		jo molt bé que la guiava.	
<i>Perillo que fúgia fins a la porta.</i>			
		<i>Ara aniran vèurer la santa.</i>	
PERILLO:			
Té, té, té, la canalla vilana!		LLUCIFER:	
Tots sèmban molt socarrats		O nobla Quitèria!	
y de pell ja tots cremats:	1145	Assí sola en soledat?	
deuhen esser una carxena. ¹³⁹			

¹³⁸ *cafer*: enteneu *quefer* 'maldecap, preocupació'.

¹³⁹ *carxena*: 'horror, coses horribles'. El *DCVB* assenyala que aquest mot, d'origen àrab, només apareix documentat a la *Crònica* de Ramon Muntaner. També *DECat*: 'matança, estralls, destrossa' («mot rar del català antic i castellà antiquat [...], no se'n coneix altre testimoni català que un pasatge de Muntaner»).

¹⁴⁰ *agozar*: es tracta del verb *agusar* 'fer més agut, fer adquirir més punta o més bon tall (a una cosa)' (*DCVB*). Aquí usat el·lípticament en sentit figurat: *agusar l'enteniment*.

QUITÈRIA:		LLUCIFER:	
Lo Senyor tal me ha manat,		Anau errada.	
que en est dezert vingué	1170	Jo no sé qui és estat,	
y humil hi estigués;		deu esser algun malvat,	
eixa és sa voluntat.		al ¹⁴⁴ qui vos ha aconsellada.	
		<i>Ara hix lo Món y se li posa al costat.</i>	
SATANÀS:		MÓN:	
¿Deu voler vos moriau ¹⁴¹		Forsós és no és res de bo ¹⁴⁵	1195
de fam, com a salvatgina?		lo qui dóna consell tal,	
		ni ningú lo deu lloà-l,	
QUITÈRIA:		creveu lo que vos dich jo.	
No vol sa persona divina	1175		
deixà de mortificar,		Podeu viurer regalada	
per la glòria alcançar		si en vostra casa tornau,	1200
guardant sa lley y doctrina.		molt contenta y ab pau,	
		molt volguda y estimada.	
SATANÀS:			
Deixau-vos de això,		Vestida molt ricament,	
que res no n'acabareu. ¹⁴²	1180	ab vestits de gran velor, ¹⁴⁶	
Aprofonada ¹⁴³ sereu,		plens de grandíssim [c]olor,	1205
creveu-ma lo que us dich jo		que alegre lo enteniment.	
QUITÈRIA:		QUITÈRIA:	
No crech de que sia bo		Jo crech alégran lo cor	
eix concell per a salvar;		y la ànima fan pudir.	
millor és per condemnar,	1185	En lo infern a bullir	
segons considero jo.		ha de estar sens repòs.	1210
Que qui a Déu no obeheix,		MÓN:	
forsós se ha de condemnar;		No cregau tal ni en tal penseu,	
ningú sensa ben obrar		Creveu-ma y no errareu.	
nunca lo cel no mereix.	1190	Y sens dubtar, que per esmenar	

¹⁴¹ *moriau*: 'moriu'.

¹⁴² *res no n'acabareu*: 'no n'obtindreu res'.

¹⁴³ *aprofonada*: 'profanada' (en el sentit de 'maltractada, ultratjada').

¹⁴⁴ *al*: enteneu *el*.

¹⁴⁵ *forçós és no és res de bo*: 'per força no pot ser res de bo' (*és forçós que no sigui res de bo*).

¹⁴⁶ *velor*: enteneu *valor*.

ja temps tindreu.		SATANÀS:	
		Si toca de dret, certament;	1240
Menjau, beveu y regalau,	1215	y major, si ser podia,	
y tot entreteniment		que la sua bizzarria ¹⁴⁷	
lo que vos sia placent,		per això és exelent.	
en aquell perseverau.			
		MÓN:	
Lo paseig no ha de faltar		Hi gran donayra!	
una vegada al dia,	1220	Que vos sé dir, sensa burlar,	1245
que causa gran alegria		que ab lo seu caminar	
y fa lo cor alegrar.		los seus peus ne van enlayra.	
Comèdias, dansas y balls		LLUCIFER:	
també és gran entreteniment:		Hi ab lo cantar? Què m'i dieu?	
fa víurer l'ome content	1225	Tant elegant y tant fi,	
—y no donar-se en treballs.		apareix un serafí,	1250
		no hi ha més dolsa veu.	
Que de víurer treballant		SATANÀS:	
may n'i ha ningun de rich		Ella en tot és exelent	
ni nunca té cap amich,		que no se'n troba de igual,	
sempre està jamegant.	1230	no y ha dona més cabal,	
		generosa ni potent.	1255
¿No veheu que qui és poderós			
se'n fa gran estimació?			
Pot esser emperador		MÓN:	
y és hom molt generós.		De hermosa no n'i ha ninguna	
		com és la sua persona;	
Que vós, que ja sou senyora,	1235	per tal tothom la blazona, ¹⁴⁸	
si vós a mi me creveu,		apareix una vera lluna.	
jo sé bé arribareu			
vós esser emperadora.			
		QUITÈRIA:	
LLUCIFER:		Lo que tenim és del Senyor	1260
Y sens dubtar!, y ho serà!		—sie beneÿt y lloat!—,	
		per amar-lo nos fonch donat,	
		lo y devem estimar de cor.	

¹⁴⁷ *bizzarria*: entre els molts significats que el mot *bizarro* va anar adquirint en castellà, aquí semblen pertinents els d' 'hermoso, gallardo, garboso' (*DCECH*).

¹⁴⁸ *blazona*: *blazonar* és 'celebrar, manifestar els mèrits d'algú' (*DCVB*).

<i>Ara dos àngels exiran cantant Gloria Patri &. Y tothom fugirà sinó Quitèria. Exiran los dos àngels cantant; lo hu que apòrtia un penaret¹⁴⁹ pla, ab una tovallola o mocador de seda, que sia net, y, sobra, un pa, que sia molt blanch. Y lo altre una tovallola en lo bras y a la mà un pitxer ab vi o aygua y algunas flors y fruyta. Y aniran a trobar la santa.</i>		Vivas gràcias són de fonts caudalozas y triunfants. ¹⁵⁰	
		No merexia un regalo tant real ¹⁵¹	
		com a mi me ha enviat	1285
		la sua divina bondat.	
		¿Com poré nunca pagà-l,	
		sent una criatura tant vil	
		y una tant gran peccadora?	
		Quitèria, tos peccats plora	1290
		y amostra't ab ell humil.	
		Vostra esclava saré,	
		puix vós sou lo meu espòs,	
		en vós tinch tots mos amors,	
		nunca vos olvidaré.	1295
		No merexia, Senyor,	
		posàsseu los ulls ab mi.	
		Puix que tant vos offenguí,	
		perdonau-me ab pur cor.	1300
		ÀNGEL 1:	
		Menjau, santa criatura,	
		y eix regalo gustau.	
		(Ara menjarà y beurà.)	
		Agrahi[u]-lo y estimau-lo	
		a la Reyna, verge pura.	
		En gran estimació	
		sou de ella y son fill,	1305
		com a net y clar espill,	
		tenint-los en gran honor.	
ÀNGEL 1:			
Déu vos salve, espoza,			
Quitèria de Déu amada.	1265		
Perquè siau recreada			
vos envia alguna coza.			
Regalo és celestial,			
que vós podeu recrear			
y a-n-al Senyor alabar,	1270		
qui vos envia un tal.			
ÀNGEL 2:			
En viva contemplació			
contínuament aveu de estar			
per lo Senyor agradar,			
y ab molt fervoríssim cor.	1275		
Contemplant las altrás obras			
de la sua mà fabricadas			
y ab amor governadas			
com a tant marevellozas.			
QUITÈRIA:			
¿Com pagaré, àngels sants,	1280		
tots eixos singulars dons?			

¹⁴⁹ *penaret*: diminutiu de *paner*.

¹⁵⁰ *triunfants*: mot pronunciat com a bisíl·lab.

¹⁵¹ *real*: 'reial'.

ÀNGEL 2:		Per això són los rameys,	
Nunca vos desampa[ra]ran,		per a guarir-na los mals	
sempre sareu estimada,		y per guarir divulgà'ls,	
volguda y apressiada:	1310	aqueixa és la dreta lley.	1335
com a filla y esposa vos tindran.			
Puix que quedau recreada,		Que és una gran locura	
viviú sempre ab pur zel.		voler-se lo mal tenir,	
Nos ne tornam en lo cel,		podent luego guarir	
quedau-vos aconsolada.	1315	y no anar a la sepultura.	
		CÀLCIA:	
<i>Ara se'n tornaran los àngels y se n'aportaran la vitualla. Quant sien fora, exiran lo Majordom, la Ama, Càlcia y Catèlio.</i>		Mon mal no és de explicar	1340
		ni a barbers ni doctors:	
		són intrínsechs dolors	
		que me vindran a matar.	
CÀLCIA:		MAJORDOM:	
Molt gran és lo sentiment		Molt me n'espant,	
que tinch jo, mon car espòs,		que tant secret ho vullau tenir.	1345
que-m causa molt gran dolor			
y un grandíssim turment.			
AMA:		CÀLCIA:	
Segons lo que jo tinch vist	1320	Antes primer morir	
y veig cada ¹⁵² dia,		que a ningú ho comunicaré.	
no molta alegria			
sinó lo cor moltíssim trist.		CATÈLIO:	
		¿Ni a mi, espoza?	
		Ne quedo molt admirat.	
Hi nunca vol explicar		CÀLCIA:	
què li causa lo turment,	1325	No us pot a vós res negar.	1350
no sé jo son pensament		Puix que tant desitjau tots	
ni en tal puch imaginar.		de saber mon sentiment y pezar,	
Que si se podia saber,		vos lo vull participar	
prest ramey ¹⁵³ s'i trobaria		—que certas ¹⁵⁴ són sentiments forts.	
y cobraria la alegria	1330		
—això és molt clar y ver.		Que és lo aver perduda	1355

¹⁵² cada: corregim *cadal*.¹⁵³ ramey: enteneu 'remei'.¹⁵⁴ certas: *certes* 'certament'.

una filla molt estimada, Quitèria anomenada y de tothom tant volguda.		si passam vuy aqueix treball. Que, essent tant gran senyor, no vos auria costat res.	
Hera retrato verdader de la mateixa hermosura, no hi avia criatura ni com ella nunca pot ser.	1360	Ab vós la tindria. Cert és no ¹⁵⁹ us causaria dolor.	1385
Hi avent tants anys passats ja sens d'ella nunca res saber, mírian ¹⁵⁵ si mon effecta ¹⁵⁶ y voler mon cor lo pot ocultar!	1365	Seria la nostra alegria, no tindríam que plorar, gemegar ni sospirar, ni ningú no se'n riuria.	1390
Nunca vós, lo meu espòs, diligència aveu feta, com si no fos vostra filleta, exida de vostra cos.	1370	CATÈLIO: Vós sou estada la causadora —ínica, perversa y malvada! Volia que fos negada y, perquè no u és, la plora.	
May vos n'é ohit parlar, de amagat ni present, y aqueix és lo sentiment que tinch, y lo ¹⁵⁷ gran pezar.		Los déus ho han permès així, lo tràurer-la de devant, que no estiguessés contemplant la traició li ¹⁶⁰ volias ordir	1395
Que si la aguéssau estimada com un pare devia fer, ¹⁵⁸ só de sentir y parer que bé se seria trobada.	1375	de que ella fos negada —y ab ella que éran nou, coza és se és sabuda prou. ¹⁶¹	1400
Però com nunca ni may no vos sou curat de ella, no cal pas fer maravella	1380	¿De què t'o merexían ellas, las pobretas innocentas? Totas dels déus són sirventas: tala fosses tu com són ellas!	1405

¹⁵⁵ *mírian*: 'mirin'.

¹⁵⁶ *effecta*: 'afecte'.

¹⁵⁷ *lo*: corregim *la*.

¹⁵⁸ *fer*: corregim *ser*.

¹⁵⁹ *no*: 'que no'.

¹⁶⁰ *li volias*: enteneu 'que li volies'.

¹⁶¹ *coza és se és sabuda prou*: enteneu 'és cosa que se ha sabut prou'.

Los déus se la n'aportàran, que la volguéran per ells. Allà, en sos ¹⁶² grans deleyts, en sa glòria la posàran.		allí baix en lo carrer, ja no estaria a fer una tant bruta bogada.	
MAJORDOM:		AMA:	
Serà benaventurada, volguda y molt ditzosa. Jo la volia per esposa, si me la aguessen donada.	1410	Jo me n'i anava cuytat ¹⁶⁵ a fer eix gran malefici... Me ha costat gran desfici y gran temps que n'he plorat!	1435
Que no crech prenda com ella n'i aja en tot lo món. Com molt clar ho diu tothom, és una hermosa estrella.	1415	Ben guardada me'n seria, si no me fos estat manat, obrar una tal maldat ni fer una tal bujaria. ¹⁶⁶	1440
AMA:		Per lo camí, quant las mirava me posava a plorar, quant las veyia ballugar lo cor se me esclatava.	1445
Sí qu'és molta veritat. No hi ha contradicció, y és cert que ho sé bé jo y ho tinch experimentat.	1420	Quant las veiha tant hermosas y blancas com una neu y rossas com un fideu, pensava éran maripozas.	
La primera jo fuhí ¹⁶³ que la tingué en las mans, quant misenyora la parí; ningú la vehé abans.	1425	Volrria saber a hont és per a demanar-li perdó, com ara a misenyor, com a coza molt justa és.	1450
MAJORDOM:			
Vós la avíau de matar com estava ordenat y misenyora manat, ¹⁶⁴ no u podíau escusar. Si no vos aguéssem trobada,	1430	<i>Ara la Ama que se agenóllia a-n-als peus de Catèlio y ell que la agàfia per un bras y que la àlsia. Y dirà:</i>	

¹⁶² sos: 'llurs'.¹⁶³ fuhí: la rima obliga a pronunciar aquest mot com a bisíl·lab (o, menys probablement, com a diftong creixent, igual que en castellà).¹⁶⁴ y misenyora manat: 'i havia manat missenyora'.¹⁶⁵ cuytat: la forma masculina pot venir justificada només per la rima, però aquí sembla que la utilitza amb valor d'adverbi, com a sinònim de *cuitadament*.¹⁶⁶ bujaria: enteneu *bogeria*.

CATÈLIO:		PERILLO:	
No sou vós qui teniu culpa		No crech ser pobra may més	1470
ni tampoch no merexeu pena;	1455	ni més treballar tampoch,	
no tal la lley ho ordena,		ni que y age més rich coch	
que u pàguia qui no té culpa.		que tinga may més diners.	
CÀLCIA:		Ara jo, de est offici	
Jo só la homicida malvada!		de mirar lo orinal,	1475
Matau-me, mon espòs car,		(Mira'l.)	
perquè nunca puga obrar	1460	cada dia un censal	
acció tant depravada.		esmersaré sens desfici.	
<i>Ara la senyora també se agenollarà al peu de Catèlio y ell las alsarà juntas, una a cada mà, y dirà:</i>		Jo he vist un mirapixat ¹⁶⁷	
		que li dèyan lo doctó:	
		han-li donat un dobló	1480
		per una volta lo ha mirat. ¹⁶⁸	
CATÈLIO:			
Alsau[-vos], esposa amada,		Si jo lo miro un cent, ¹⁶⁹	
y vós, la mia ama, també.		cent doblas me donaran.	
Nunca en tal més pensaré,		Per gran doctor me tindran,	
de mi quedau perdonada.	1465	vindrè esser ¹⁷⁰ rich potent.	1485
CÀLCIA:		Sols no se mòria ningú,	
Anem, espòs, a descansar,		pens que tot anirà bé.	
qu-és cert me sento cançada		Jo que no-s mòrian los diré,	
y de veritat atropellada,		que així los curaré segur.	
qual pugau imaginar.			
<i>Van-se'n.</i>		Ara per lo món me'n vull anar...	1490
<i>Ara exirà Perillo, ab una capsa de orinal a la mà.</i>		Ja sé mirar lo orinal:	
		posat dins de un hostal,	
		me faré ben regalar.	
		<i>Va-se'n.</i>	

¹⁶⁷ *mirapixat*: sinònim despectiu o burlesc de *metge* (que no hem trobat enregistrat). Si no fos per la rima, esperaríem *mirapixats* («En el català continental s'usa gairebé sempre *pixats* [...], mentres que a les Balears s'usa sempre en singular», DCVB).

¹⁶⁸ És a dir, per haver-lo mirat una sola vegada ha cobrat un dobló.

¹⁶⁹ *un cent*: cent vegades.

¹⁷⁰ *esser*: cal entendre 'a ser'.

TERCERA JORNADA

Ara exirà lo Àngel de la Guarda, ab espaza y rodella, que anirà a la santa, a la montanya.

Allí donàreu la vida
ab molt grandíssim amor
per salvar al pecador,
obra molt mal agraïda.
Èntran dins las cortinas.

ÀNGEL:

Creatura de gran valor,
luego ab mi vindreu
y en vostra casa tornareu,
que és voluntat del Senyor.

Ara exirà Perillo com qui ve de camí, ab unas alforjas y un garrot. Y anirà a-n-al bosch a vèurer si Quitèria hi és. Y quant no la veurà, picarà de peus, molt falló,¹⁷¹ y dirà:

QUITÈRIA:

En tot vos obehiré,
puix és voluntat del Senyor,
seguiré ab molt amor,
en tot sa voluntat faré.

PERILLO:
Massa és veritat
que Quitèria no y és!
A los traydors!, ja me l'an feta!
Sé que me la han de pagar,

Guiau-me en tot, àngel sant,
puix és eix lo seu voler.
Pusau-vos devant primer,
anem luego marxant.

esta canalla traydora.
Los enjagaré¹⁷² en malora,
a tots los faré cremar.
A Quitèria aver-se'n portada...!

Ara se alsarà y anirà caminant fins sien
dins la cortina, parlant.

Vull vèurer si encara hi és
ni si sabré lo que fa.
Nunca he de reposà,
jo junt ab tots los demés.

QUITÈRIA:

Molt caminàreu, Senyor,
quant en lo Calvari pujàreu,
ab gran dolor hi anàreu:
vos ho causí, espòs, jo.

.....
y sense aver menjat res¹⁷³
a tots los degollaré
y fregí'ls com¹⁷⁴ cansalada.

¹⁷¹ falló: enteneu felló 'irat'.¹⁷² enjagaré: enteneu engegaré.

¹⁷³ A partir d'aquí modifiquem l'ordre dels versos del manuscrit que seguim. Passem de les primeres línies de la pàgina 79 al principi de la pàgina 81 del manuscrit, pàgina que, com les següents fins a la 84, està escrita amb una lletra diferent. Pel sentit, ens sembla que és clar que aquest versos continuen el parlament anterior de Perillo, abans que aparegui Lucifer; hi falta, però, el primer vers de l'estrofa, que indiquem amb punts suspensius i incloem en el còmput. La reconstrucció que fem de l'ordre original (recordem que el manuscrit que transcrivim és una còpia d'una versió anterior, com hem vist que provaven diversos lapsus) és hipotètica i, encara que té molta més continuïtat que la del manuscrit, potser no sempre encaixen prou les peces.

¹⁷⁴ com: corregim con.

Jo no sé com aurà anat, si a peu o a cavall; cert que li aurà anat mal. No sé qui ho ha ordenat!	1530	Que bé me fa prou menester, que prou ne vas ¹⁷⁷ carregat. Ahí ne maté un sach y encara no s'i coneix res.	1550
Ella no porta ningun diner ni tampoch ningun real, ¿si ha menjat en cap hostel, com ho aurà agut de fer?	1535	Aquell sach vull confitar y los de vuy ¹⁷⁸ [vull] rustir. Bon menjar y bon dormir y may treballar!	1555
Tot lo món ne vull cercar afins que la aja ¹⁷⁵ trobada, y si deu res en cap posada, ho procuraré a pagar.	1540	En aver Quitèria trobada, ja me donaré bon temps, faré com los innocens, que-n feren brava bogada. ¹⁷⁹	1560
Me vull posar a esmorzar y després me n'aniré, lo ventre vull umplir bé, que puga ben caminar.	1545	Perillo, deixa-u estar... Creu-ma, posa't esmorzar. ¹⁸⁰ <i>Ara Perillo se assenta a esmorzar.</i> ¹⁸¹ <i>Ara eixirà Llucifer.</i> ¹⁸² <i>Ara Llucifer que vaja mirant si hi és</i> <i>Quitèria. Y quant no la veurà, picarà de</i> <i>peus.</i> ¹⁸³	
Que si un home és sadoll, a jaurer se pot posar, y després també matar alguna pusa o poy. ¹⁷⁶			

¹⁷⁵ *aja*: corregim *ajada*.

¹⁷⁶ *poy*: 'poll', el paràsit. Observem l'estranya a rima amb *sadoll*, mot que no admet iodització.

¹⁷⁷ *vas*: 'vaig'.

¹⁷⁸ *de vuy*: 'd'avui'. Sembla que la coincidència de *vuy* i *vull* va propiciar la badada del copista.

¹⁷⁹ Aquests dos últims versos encara fan referència als polls, que pensa exterminar com va manar fer Herodes amb els Innocents de l'Evangeli.

¹⁸⁰ Suprimim una acotació que diu: *Llucifer se'n va*.

¹⁸¹ Suprimim l'acotació que diu: *Exira[n] Llucifer, molt furios, y Satanàs*, que no veiem on poder situar.

¹⁸² Aquesta acotació correspon en el manuscrit al final de la pàgina 84, que, com hem dit, és escrita amb una lletra diferent de la 85, i que comença enmig d'un parlament de Perillo (correspon al nostre vers 1599). En el manuscrit, en canvi, l'acotació és *Llucifer se'n va*.

¹⁸³ Aquesta acotació i els versos que la segueixen fins al 1598 van en el manuscrit després de l'actual vers 1525.

[LLUCIFER:]		PERILLO:	
Què-s por ser feta esta malvada?		Diuhén esta matinada.	
Juro que la pagarà!	1565	Ere molt gran dematí, ¹⁸⁹	1580
Rentada no la veurà,		que jo rentava un bací	
esta tant bruta bogada.		y menjava una arengada.	
<i>Ara Perillo se alsa y diu:</i>		LLUCIFER:	
PERILLO:		Vós l'aveu vista passar?	
Digau-me vós, don Sarnós,			
ara a mi d'esta vegada:		PERILLO:	
sou vós qui [l']haveu robada?	1570	Jo no l'é vista anar,	
Si u sou estat, desenganyau-nós. ¹⁸⁴		sinó que ella bramava,	1585
		siulava y patejava	
Mirau que la pagareu,		quant la varen carregar.	
si luego ¹⁸⁵ no la tornau.			
		LLUCIFER:	
LLUCIFER:		Com que anava carregada?	
¿No sabeu hont és anada			
ni qui tal ha aconsellat?	1575	PERILLO:	
		Hoy, ¹⁹⁰ unas bravas ramadas, ¹⁹¹	
PERILLO:		que viu li'n va carregar	1590
En lo món se n'és tornada, ¹⁸⁶		quaranta, sens cessar,	
conforme ho han contat. ¹⁸⁷		y totas ventosas talladas.	
LLUCIFER:		LLUCIFER:	
Ha ¹⁸⁸ gayra que és estat?		Jo no us parlo de mals	
		ni d'eixas cozas.	

¹⁸⁴ *desenganyau-nós*: el sentit és 'traieu-nos del dubte', en comptes del normal 'traieu-nos de l'error'.

¹⁸⁵ *luego*: 'ara mateix'.

¹⁸⁶ Aquí sembla que Perillo inventa una resposta (hem vist que fa un moment ell mateix no sabia on era Quitèria).

¹⁸⁷ *contat*: corregim *comnat*.

¹⁸⁸ *ha*: 'fa'.

¹⁸⁹ *molt gran dematí*: aquí es veu més clar que en els versos 492 i 541 que *dematí* és considerat com un sol mot.

¹⁹⁰ *hoy*: oi 'sí'.

¹⁹¹ *ramadas*: 'rimades'. L'adjectiu es refereix a les *ventoses*, procediment curatiu que consistia a aplicar a la pell un vas petit amb una estopa encesa a dintre i amb el qual es provocava una succió. *Ventosa tallada* o *rimada* (o *rimada*) és «la que s'aplica a una superfície escarida o incidida» (DCVB).

PERILLO:		ni trompater,	
També n'i agué de ventozas ¹⁹²	1595	que aja de saber	1610
y espessos cervisials, ¹⁹³		lo que·m demanau.	
li arrencàran vint caxals		Ay, quin arnau!,	
y dents molt grossas.		gran caramella!, ¹⁹⁷	
		fragolí de paella ¹⁹⁸	
(PERILLO:) ¹⁹⁴		y carboner!	1615
Manxiulas ¹⁹⁵ li'n donaren sis,		Ho Llucifer,	
que era l'altra rossí gris,	1600	això crech jo! ¹⁹⁹	
roig o vermells, [sic]			
y li llevaren la pell per a guarir.		LLUCIFER:	
		Llucifer só,	
LLUCIFER:		vos ²⁰⁰ res de mi?	
Sou loco ¹⁹⁶ ho vos burlau de mi?			
		PERILLO:	
PERILLO:		Brau ca mustí, ²⁰¹	1620
Que vos tinch de dir la veritat?		fastí ²⁰² me fas.	
Me aveu llogat?	1605		
Ay lo sarnós!,		LLUCIFER:	
no me direu		La pagaràs,	
que som correu		villano brut.	

¹⁹² *ventozas*: aquí es deu referir a les ventoses normals, per oposició a les *ventoses rimades* a què s'ha referit abans.

¹⁹³ *cervisials*: *servicials* 'lavatives'.

¹⁹⁴ Al principi de la pàgina 85 del manuscrit, que torna a correspondre a la lletra de la pàgina 80, hi ha *Majordom*, ratllat i substituït per *Perillo*, i segueix un parlament de Perillo que no té cap continuïtat amb la pàgina anterior (que acabava amb l'acotació *Ara exirà Llucifer*, posada a continuació de l'escena del retrobament entre Quitèria i els seus pares).

¹⁹⁵ *manxiulas*: 'pegats de cantàrides o d'altra substància irritant que alça butllofes' (DCVB).

¹⁹⁶ *loco*: L'únic exemple que del seu ús dona el DCVB és de Salvador Galmés. Coromines (DECat i DCECH) tampoc no aclareix a partir de quin moment està documentat aquest castellanisme en català.

¹⁹⁷ *quin arnau!*, *gran caramella!*: no hem trobat cap referència a l'ús d'aquests dos mots com a adjectius, el primer dels quals és especialment interessant. Hipotèticament proposem 'eixelebrat' (pel caràcter del comte) i 'capsigrany, baliga-balaga', respectivament. *Caramella* reapareix en el vers 2288. En occità, *caramèla* és 'femme hypocrite' (Alibèrt, *Dictionnaire Occitan-Français*).

¹⁹⁸ *fragolí de paella*: no l'hem trobat documentat, però pel context ha de voler dir 'mascara de paella', possiblement derivat de *fregir*. No sembla en canvi que pugui tenir relació amb *fregó* o *fregot* 'mosso de cuina' (de *fregar*).

¹⁹⁹ És a dir, ets totes aquestes coses o, més aviat, crec que ets Llucifer.

²⁰⁰ *vos*: 'vols'.

²⁰¹ *mustí*: *mostí* és una variant de *mastí* (DCVB).

²⁰² *fastí*: 'fàstic'. Sembla que és forma de l'Empordà i el Rosselló (DECat, III, 905).

PERILLO:		LLUCIFER:	
Tuturatut!		Hoÿu lo que us vull comtar	
		y estau atent, parau la orella.	
<i>Va-se'n. Ara, Perillo que fúgia dins la cortina.</i>		És cosa bella si-u sabeu fer...	1640
		Serà menester nos enllastiam. ²⁰⁷	
LLUCIFER:		SATANÀS:	
Ha Satanàs vull cridar,	1625	Què-s la matèria?	
mon gran privat,			
per a correptar ²⁰³ lo passat, ²⁰⁴		LLUCIFER:	
sens més tardar.		La Quitèria se n'és anada.	
Que la han de pagar		Sensa mentir,	
esta gent vil.	1630	se n'anà ja ahir	1645
		y molt cuytada y apresurada.	
<i>Ara cridarà a Satanàs, lo seu privat.</i>		SATANÀS:	
LLUCIFER:		No ho sabeu? No diuhen a hont?	
O de mon palau, o Satanàs!			
		LLUCIFER:	
<i>Ara dins lo infern faran gran rumor. Y luego exirà Satanàs, molt furiós.</i>		En lo mont se n'és tornada.	
		En casa son para, diuhen que és.	
SATANÀS:		(LLUCIFER:) ²⁰⁸	
¿Què y ha de nou, gran señor,		No he de reposar un instant	1650
que ab tanta instància ²⁰⁵ crida ara?		contra esta creatura,	
		nunca ha de estar segura	
LLUCIFER:		no la vaja molestant.	
Una cosa molt rara		SATANÀS:	
convé ²⁰⁶ per nostre honor.	1635	Y si cert és, luego obrem	
		e intentem lo que se ha de obrar.	1655
SATANÀS:			
Explíquia's, gran señor,			
no me fàcia tant penar.			

²⁰³ *correptar*: la grafia és ben clara (error per comentar?).²⁰⁴ *lo passat*: 'allò que ha passat'.²⁰⁵ *instància*: aquí, 'insistència' (*instar* és 'sol·licitar amb insistència').²⁰⁶ *convé*: 'que convé'.²⁰⁷ *enllastiam*: 'enllestim'. Els testimonis més antics d'*enllestim* 'afanyar-se' en el DCVB i el DECat són del segle XIX.²⁰⁸ En el manuscrit, aquests versos van després de *Creu-ma, posa't a esmorzar* (v. 1563). Hem canviat de lloc l'acotació que els precedeix: *Eixira[n] Llucifer, molt furiós, y Satanàs*.

LLUCIFER:

No hi [ha] que²⁰⁹ aguardar,
ja podem marxar.

SATANÀS:

Jo la vull temperar²¹⁰

per la vanaglòria,
que ab victòria
la pensa guanyar. 1660

LLUCIFER:

Ja podem marxar,
sen aver²¹¹ això se ha de fer.

SATANÀS:

Nostra serà sens més tardar.
Se'n van tots junts, Llucifer y Satanàs.

Ara exira[n] Càlcia, Quitèria y Catèlio.

CATÈLIO:

No se pot explicar la alegria 1665
y lo singular contento
que dintre de mi ara sento
y me donas, filla mia.

CÀLCIA:

Y a mi per lo semblant,
lo caríssim espòs, 1670
convertits són mos dolors
en un goig molt triüfant.

QUITÈRIA:

Perdó los demano, senyors,
de la tristura passada.
Si mere[s]ch ser perdonada, 1675
suplich-vos eixos favors.

*Ara Quitèria que se agenóllia. Y se fre-
garà los ulls, com qui plora, y ells junts
la pendran cada un per un bras.*

CATÈLIO:

Alsa't, la mia perl· agraciada,²¹²
que ja dels passats errors
y dels causats dolors,
quedas, filla, perdonada. 1680

CÀLCIA:

Si de mi, mon espòs car,
en senyal del gran amor
li tinch²¹³ dintre mon cor,
un abràs li vull donar.

*Ara la mare la abraçarà y ella li besarà
las mans, y després a son pare; y que la
tingan al mitg. Va-se'n.*

MAJORDOM:²¹⁴

Alt y poderós senyor, 1685
aquí vinch per suplicar
y un favor demanar
a sas altesas, ab pur cor.

²⁰⁹ *no hi ha que*: 'no cal'.

²¹⁰ *temperar*: 'moderar, fer que sigui menys fort o intens', és a dir, aquí, temperar la seva disposició religiosa o, simplement, el caràcter obstinat de Quitèria.

²¹¹ *sen aver*: la lectura és clara, però no n'entnem el sentit.

²¹² *perl·agraciada*: en el manuscrit, *perla graciada*.

²¹³ *li tinch*: 'que li tinc'.

²¹⁴ Hi torna a haver un salt entre la pàgina 86 (que acaba amb l'actual vers 1649: *en casa son para, diuhen que és*) i la 87, que comença amb la petició del Majordom als pares de Quitèria.

Hi si a ells bé los apar lo que vull ²¹⁵ ara diré y devant tots explicaré, si no és a ells cançar...	1690	nunca may la he deixada, ho dich ab tota veritat. ²¹⁷	
CATÈLIO: Alsau, noble cavaller, y en tot teniu llisència, escoltaré ab pasiència tot lo que vullau tractar.	1695	Hi si acàs medis hi ha, seria fer-me'n gran favor, y serà de mi gran honor, si puch tal prenda alcançar.	1715
(<i>Ara se alsarà y parlarà.</i>)		CATÈLIO: Guanyada la té, noble señor, ²¹⁸ sos mèrits són molt cabals y dignes de alebà'ls, guanyat tindrà son amor.	1720
MAJORDOM: La norabona, senyor, dono de sa filla amada, de que la aja cobrada, la que jo amo de cor.	1700	CÀLCIA Senyor és que ho mereix, lo meu caríssim espòs, ²¹⁹ uns tals singulars favors, que tothom clar ho coneix.	
A penas sa vinguda he sabut quant se me ha encès un foch, ²¹⁶ tant ardent, y no és poch, que per ella só perdut.		MAJORDOM: Sas plantas bezo, senyors, del favor tant singular. En llurs òrdens dech estar en paga de tals favors.	1725
No tinch un punt de repòs, tant gran és lo meu amor. Si és gust de sa alteza, señor, desitjo esser son espòs.	1705	De llur presència encontinent, si és llur gust y voluntat, partiré de molt bon grat, luego vista la present.	1730
Que és gran la voluntat que sempre li he portada,	1710	<i>Va-se'n.</i>	

²¹⁵ *vull*: per *vui* 'avui'.²¹⁶ Observem que afirma que el *foch* se li ha encès tan aviat com ha *sabut* l'arribada de la filla dels seus amos (és a dir, aparentment sense ni tan sols haver-la vista).²¹⁷ Fixem-nos que està parlant de la seva relació amb algú que, en el millor dels casos, acaba de conèixer.²¹⁸ Com veiem, aquests pares acaben de conèixer la seva filla i ja es veuen amb dret de casar-la al propi gust.²¹⁹ Aquest vers fa funció de vocatiu. El *senyor* del vers anterior, en canvi, és el Majordom.

CATÈLIO:		<i>Ara exirà Perillo, ab unas alforjas.</i>	
De grans prenas, verament, és lo noble majordom, segons ho compta tothom, y cavaller molt prudent.	1735	PERILLO: No crech que puga anar bé un cazament sensa dir <i>sí</i> , nunca tal he ohit dir, crègan que jo ho sabré.	1760
De Quitèria digne és, sent cavaller tant honrrat; lo do nos ha demanat, negar-la-y posible no és.	1740	Quitèria vòlan cazar, lo seu pare y sa mare. No ha ella dit <i>sí</i> encara y diuhen que fet està.	1765
Que-s pot tenir per ditxoza de tenir tant noble espòs; noble, valent y hermós és ell en qualsevol coza.		Hi jo sé que és cazada ab un qu-es diu Jesuchrist. No-l conech ni may l'é vist, jo sé que és sa espozada.	1770
CÀLCIA: Hi a nosaltres convé singular persona tal y en tot convé honrà'l y en tot sempre valer.	1745	En lo mont Orió se espozàran, que jo mateix ho sentí, y de mas orelles ohí quant espozos se anomenàran.	
És de gran estimació y de tothom molt volgut, de tothom ben conegut y de gran discreció.	1750	Un angelet la y manà ²²² y entre ells fonch tractat de guardar ella castedat. Mírian com se pot cazar!	1775
Vejam si posible és sia luego executat. ²²⁰ Cumpliam sa voluntat, ja que per tots convenient és.	1755	Ay, ay, ay!, no saben més. ²²³ Voler cazar la gent forsadament... Los alsaré somatent y los penjaran aprés.	1880
Hi així, filla, ²²¹ te prepararàs, que prest cazada seràs. <i>Van-se'n tots.</i>		Que burlam? Jo no y vinch bé. ²²⁴ Una carta escriuré	

²²⁰ *sia luego executat*: 'que es porti a terme immediatament (el casament)'.²²¹ *filla*: No sembla pas que la filla hagi assistit a l'escena.²²² *manà*: 'menà'.²²³ *Al-ludeix a la innocència dels pares de Quitèria.*²²⁴ *jo no y vinch bé*: 'no m'hi avinc'.

a Jesuchrist, allà en lo cel, rameza ²²⁵ a sant Miquel, que sé la rebrà molt bé.	1885	que se tinguia bon comta, ²³⁰ que procúria marxar.
Hi que envhíia lo angelet que la vinga a cercar y en lo cel la fassa portar, y així la guardarà cert.	1890	<i>Ara, quant se'n voldrà anar Perillo, exirà Quitèria, axugan-sa los ulls y uns rozaris en l'altra mà.</i>
Sinó la'n farían sensa, ²²⁶ de Quitèria, sa esposada; farían com la arengada: la y posarían en premsa.	1895	QUITÈRIA: O dols mon espòs Jesús, aconsolau vostra espoza, que està tant congoxosa com puga estar may pres.
Pobreta, és tant linda parleta! ²²⁷ Per això li agrada tant a aquell gran sacrapàs, ²²⁸ parent del gran Barrabàs. Ja té cara de gegant...	1900	PERILLO: ¿Quin és lo gran sentiment Quitèria té ²³¹ en son cor, que li causa tal dolor y li dóna tal turment?
Armas vull anar cercar, que a fe la guardaré bé. Han ²²⁹ mataré un miler dels que la voldran robar.		Que si ningun remey hi ha, luego lo cercaré y ben curar la faré, que se puga alegrar. <i>Và-se 'n.</i>
La vull anar avizar, y serà ara de prompta,	1905	QUITÈRIA: Lo turment que jo patesch

²²⁵ *rameza*: 'remesa' (en el sentit de 'tramesa').

²²⁶ *la'n farían sensa*: pel context (v. 1894-1895), creiem que cal considerar *sensa* com una variant (no documentada) de *sansa* 'pinyola d'oliva, després d'espremuda', si bé es tracta d'un mot fins ara només localitzat entre el Camp de Tarragona, el nord del País Valencià i el Baix Aragó.

²²⁷ *parleta*: enteneu 'perleta'.

²²⁸ *sacrapàs*: d'acord amb el DCVB, aquest mot, originalment 'doctor de la llei (hebraica o musulmana)', va passar a «funcionari del jutjat i d'altres oficines de l'administració civil (Empordà)» i finalment a «polissardo, home que no és de fiar (Felanitx)». Segons Coromines, es podria tractar d'un «encreuament de *sacristà* amb *rabs* 'rabins' i [amb] influència de *barrabàs*» i del fr. *sacripant* ('mau-vais sujet, chenapan', procedent d'un personatge fanfarró de Matteo Boiardo), o bé «d'un descendent mossàrab de SACRU ABBAS 'abat sagrat'» o, encara més probablement, «d'un encreuament dels ll. *sacerdos* i *satrapas* 'governador persa'».

²²⁹ *han*: llegiu *en*.

²³⁰ *que se tinguia bon comta*: 'que es protegeixi'.

²³¹ *Quitèria té*: 'que Quitèria té'.

no és gens de maleltia sinó de malencolia, segons lo que jo regonesch.		SATANÀS: Anau errada: ans de tothom vituperada, avorrida y menyspreada.	
És voler-ma mon para cazar contra de ma voluntat, lo que per mi és privat. Ni tal deu imaginar!	1925	Vejau ningú si-n fa cas...	1950
Que virginitat tinch votada (la qual jo tinch de guardar, mantenir y observar) a l'espòs que són ²³² cazada.	1930	QUITÈRIA: Sí fa. Lo divino Señor y quants sants en lo cel hi ha la procuràvan guardar, tenint-la per gran trezor.	
Hi guardaré y un punt no discreparé.		Ha mon Déu vull agradar y no lo dimoni servir ni sos mals camins seguir per anar-na a cremar.	1955
<i>Ara exirà Satanàs, molt falló.</i> ²³³		SATANÀS: Mal vos han aconsellada.	
SATANÀS: No estau obligada en tal de guardar-na castedat. De tothom és menspreat y vos ho tindran a mal.	1935	<i>Ara exirà lo Àngel de la Guarda.</i> ÀNGEL: ¿Que consells són los que dónas, malvat dimoni infernal?	1960
Ans vos aveu de cazar per multiplicar lo món; eixas sí grandezas són y molt dignas de alebar.	1940	SATANÀS: No-s ²³⁴ impòrtia a vós tal, tot és de cozas molt bonas.	
QUITÈRIA: També és molt estimada la pureza y castedat, [en] qui la observa de grat és virtut apressiada.	1945	ÀNGEL: Ja ho apar... Bonas per a condemnar! Nunca procuras res de bo, mal és tot ton mal obrar, tots los procuras llançar en tota perdicció.	1965

²³² *que són*: 'amb qui sóc'.

²³³ *falló*: 'felló'.

²³⁴ *no-s*: 'no us'.

SATANÀS:		Te volia fer condemnar,	1990
Jo, perdició?		privan-ta la vista de Déu.	
Ningú los guia millor	1970	Tin-lo ²³⁸ tot en gran menyspreu,	
ni los té més ben aconsellats.		tot quant te aconsellarà.	
ÀNGEL:		No hiscas may un instant	
Calla, àngel de maldats		de son divino voler,	1995
y niu de confuzions,		de Déu la voluntat fer,	
dexa't de tantas rahons,		sas grandezas conciderant.	
vés-te'n ab los condemnats!	1975		
¿No sabas ²³⁵ que t'és vadat ²³⁶		Has-te luego de preparar	
a esta criatura molestar		ab personas per ta guia	
ni en mal aconsellar?		vagen ²³⁹ en ta companyia,	2000
Per lo Senyor te és privat.		que luego has de marxar.	
Parteix-ma luego de devant,	1980	Qu-és voluntat del Senyor	
no vulles més pretenir,		—així ho té disposat	
torna en lo infern a bullir,		y a mi tal me ha manat—	
ves-ta'n luego a l' instant!		y que vages sens temor.	2005
SATANÀS:		En Aufràgia, ²⁴⁰ ciutat,	
Luego me n'aniré,		és hont aveu de anar,	
però bé las pagarà.	1985	que allí se te dirà	
Va-se'n.		lo que de tu té dispozat.	
ÀNGEL:		Jo me'n torno en lo cel.	2010
Ja veus, sirventa de Déu,		Fes que sia aviat	
las estúcias de Satanàs,		tot lo que està manat,	
com te pozava embarràs ²³⁷		y que sia ab pur zel.	
y en un grandíssim dany teu.		Van-se'n tots.	
		Ara exirà Perillo, y Llamina, criada.	

²³⁵ *sabas*: 'saps' (*sabes*).²³⁶ *vadat*: enteneu 'vedat'.²³⁷ *embarràs*: *embaràs* 'destorb, impediment'. La variant *embarràs* és documentada pel DCVB en N. Oller.²³⁸ *tin-lo*: en el manuscrit es llegeix més aviat *tinco*.²³⁹ *vagen*: 'que vagin'.²⁴⁰ *Aufràgia*: és l'únic cas en què no escriu *Aufràzia*.

LLAMINA:		LLAMINA:	
¿No sabas què y ha de nou,		¿No t'o han dit,	2035
Perillo, mon car espòs?	2015	avíam ²⁴² de marxar?	
PERILLO:		PERILLO:	
Encara no havem menjat lo arròs		Primer cazar	
y encara no me has dit <i>sí</i> .		voldria jo.	
LLAMINA:		¿Tens cap crostó	
No sé com ho gozas dir!		que rozaguem?	2040
Ets un toscó acabat...		LLAMINA:	
PERILLO:		Primer cazem	
Espera que ajam dinat.	2020	aquesta nit,	
Trigaràs gayra?		que de rustit	
		no-n faltarà	
LLAMINA:		per a marxar	2045
Ja me'n vaig ara a l'ayga. ²⁴¹		per lo camí,	
Prest dinarem,		ni pa ni vi,	
ans no merxem.		sols pòrtias botella.	
PERILLO:		PERILLO:	
Com...? Marxar?	2025	Ha gargamella!, ²⁴³	
		que bé aniràs,	2050
LLAMINA:		bé te refrescaràs	
No saps que nos ne avem de anar?		com una font...	
Y aviat!		No diuhen hont?	
		Això no té gràcia...	
PERILLO:		LLAMINA:	
No faré pas no ajam dinat.		En Aufràzia,	2055
No som tant noy!		gran ciutat,	
Primer vull matar algun poy,	2030	Quitèria ha de anar.	
ans de dinar,		Jo pens damà	
y després a reposar,		sens tardar,	
lo gran Perillo,		segons està	2060
ton bon marit.		ja disposat.	

²⁴¹ *me'n vaig ara a l'ayga*: 'me'n vaig a buscar aigua'. L'expressió *anar a l'aigua* és paral·lela a *anar a llenya*, que hem vist en els versos 1102 i 1117.

²⁴² *avíam*: 'que havíem'.

²⁴³ *gargamella*: 'golaфра'.

PERILLO:		estrupiat. ²⁴⁸	
Algun desbarat		Y una pala,	
segur tindrem...		cert és així,	
Sols nos cazem,		un gran bací	
re no me'n dóna:	2065	y una tassa.	2090
brava xacona		Y una gran carabassa	
que y dansarem!		sensa gallet.	
		Y un xiulet per misenyora,	
LLAMINA:		per quant ella plora,	
¿Hi què portarem,		per alegrar y ballar.	2095
sensa lo trinch? ²⁴⁴		Un tamborí	
		que toca bonich	
PERILLO:		y un rossinich	
Prou mobles tinch,	2070	sens cua ni orellas,	
res dexaré:		vint buchs de abellas	2100
un gran morter		ja tots arnats,	
escaxalat, ²⁴⁵		vint-y-sis plats	
un bací trencat		escaxalats	
y una filozia,	2075	y un llumaner ²⁴⁹ ,	
àspia ²⁴⁶ y ensat,		també un butifarrer	2105
un brocal foradat		sens butifarras, ni cortar ²⁵⁰	
y una llima,		de cansalada	
un barril de sardina		sens pell ni carn.	
y una destrat,	2080		
un fris y un pual ²⁴⁷		LLAMINA:	
y un debanell,		Hi tot això pensas portar?	
cent trujas y un porsell,		Bé aniràs carregat!	2110
gran ruýdor,		Caminar no porias.	
y un ca, gran cassador,	2085		

²⁴⁴ *sensa lo trinch*: 'sense comptar la beguda, a més de la beguda'. *Trinc* no figura en el *DCVB*, però és un postverbal de *trincar* 'beure, brindar'.

²⁴⁵ *escaxalat*: 'escantellat' (*esqueixalat*).

²⁴⁶ *àspia*: 'aspi'.

²⁴⁷ *pual*: aquí, un *poal* és un 'cantir' (*DCVB*).

²⁴⁸ *estrupiat*: *estropiar* és castellanisme per 'malmetre, fer malbé', però el context fa pensar que el significat pertinent és el del francès *estropier* «priver d'un membre, le mutiler ou le mettre dans l'incapacité de servir, par blessure ou par maladie», que recull Botet (*Vocabulari rossellonès*): 'esguerrat'.

²⁴⁹ *llumaner*: 'llum d'oli' (*llumener*).

²⁵⁰ *cortar*: un *quarter* és 'cadascuna de les quatre llenques en què es divideix la xulla o cansalada d'un porc' (*DCVB*).

PERILLO:		per més que sían lobregas, ²⁵⁴	
Hi un sach de xaravias, ²⁵¹		sou per tots llum universal.	
alls y morter,			
oli també,		Il·luminau-me, Senyor,	2130
pebra y sal	2115	ab una llum verdadera,	
per fer torrada		que acèrtia la carrera	
—sols ben xucada ²⁵²		per a trobar lo meu amor.	
que ella sia			
ab malvezia,		Que sou vós, mon divino espòs,	
bé anirem.	2120	que me creàreu y nodríreu	2135
Anem, anem,		y per salvar-me moríreu	
poch se me'n dóna		ab molts grandíssims dolors.	
que marxem ja.			
LLAMINA:		Enviau-me una guia,	
Ve u vols allà. ²⁵³		que puga anar guiada	
Ay, fugiam!	2125	per la via acertada	2140
Van-se'n.		ab contento y alegria.	
<i>Ara exiran: Andrico, secretari; Quitèria,</i>		Cumplir vull vostra manar, ²⁵⁵	
<i>a mà dreta de Bocàsio; Genibera, a la de</i>		ja estich aparellada.	
<i>Catàzio; Eumèlia, a la de Fulciano;</i>		Feu que sia ben guiada,	
<i>Bazília, a la de Dromerico; Emènio,</i>		que puga ben acertar.	2145
<i>Sargento; y après, Perillo y Llamina; y</i>			
<i>tot primer, lo Àngel de la Guarda, ab sa</i>		ANDRICO:	
<i>espaza en mà y ab sa rodella.</i>		Misenyora, si li apar,	
		volrria me expliqués	
QUITÈRIA:		y ab veritat me digués	
O divino llum celestial!,		lo lloch hont avem de anar.	
ofuscador de tenebras			

²⁵¹ *xaravias*: 'xirivies'.

²⁵² *xucada*: 'sucada'. J. Coromines només en diu: «*Bely*[itges, 1803-1805]. registra un dialectal *xucar* per *sucar*». De fet, és la forma normal a Girona (*pa xucat amb tomata* és com hi anomenem el *pa amb tomàquet*).

²⁵³ *ve u vols allà*: 'bé ho vols allà' (interpretació hipotètica de *veu vols allà* que figura en el manuscrit).

²⁵⁴ *lobregas*: enteneu 'llòbregues, tenebroses'. L'aparició d'aquest mot, amb *l* inicial i pronunciació plana assegurada per la rima, és interessant perquè Coromines considera que *llòbrec* és un castellanisme, «una invenció del malfamat *Dicc. de Barbarismes* de Careta (1901) i del *dicc. Valencià* d'Escrig, mai usat ni documentat en català abans d'aquestes males fonts». També remarca que no té res a veure amb el topònim *Vall-llobrega* (accentuat *Llobrèga*).

²⁵⁵ *manar*: 'manament'.

Perquè pugam ab brevedat nostre viatge comensar y ab alegria arribar allí hont té disposat.	2150	Gran honrra alcançaríam dexant-las desconsoladas!	
Si és ja son gust y voler, tothom ab molta amor ab un pur y senzill cor la seguirem, com és ver.	2155	A fe, seria brava cordura tal nos agués de succehir. A hont gozaríam aixir? Fasti ²⁵⁸ molt coza segura.	2180
GENIBERA: Això sí, ma cara germana, ab contento y alegria, seguirem tots la sua ²⁵⁶ via de molt boníssima gana.	2160	BOCÀZIO: Mentres que espaza tinga, no-m crech succehesca tal, ni que ningú prenga mal ni un tal nos esdevinga.	2185
EUMÈLIA: Totas, penso, de bon grat anirem ab molt contento, segons en mi jo ho sento; cumplirem sa voluntat.	2165	CATÀZIO: ¿Com, esdevenir? Contra cent som jo bastant, los faré passar devant ho tots los faré morir.	
BAZÍLIA: No tens en res que dubtar, tot va en ta alabança, tinch ²⁵⁷ en nós plena confiança, ningú te ha de deixar.		FULCIANO: Jo tot sol hi bastaria contra una canalla tal, los donaria dia mal, ningú de viu ne quedaria.	2190
SARGENTO: ¿Com, deixar? Mil voltas primer morir que tal vinga succehir ni de nosaltres comptar!	2170	DROMÈRICO: Hi jo no faria res? Ma forsa conexarían, en mos peus morts quedarían encara que fossen més.	2195
Moriríam mil vegadas antes no las dexaríam.	2175	QUITÈRIA: Ningú pens prenga mal —ja tindrem una bona guia!—, que arribarem ab alegria	2200

²⁵⁶ *sua*: *corregim sia*.

²⁵⁷ *tinch*: 'tingues'. Esperaríem *tin*. Potser hauria de dir *tinch en vós*?

²⁵⁸ *fasti*: 'fàstic'.

en lo lloch hont anirem.

Ja pòdan fiar de mi,
tots aniran assegurats
y del treball ben pagats
de²⁵⁹ un trezor moltíssim fi.

ANDRICO:

Dispòsia, gran senyora,
en sa dispozició estam.

PERILLO:

¿Hi,²⁶⁰ miseñor, nunca menjam?
Tot és parlar y caminar
sense nunca reposar
y de dinar nunca tractam.

A fe que una linda marxa,
anar ab lo ventra buyt...

Llamina, ¿no dus res cuyt,
(*Se gira.*)
que a las dents féssam fer dança?

LLAMINA:

Calla tu, marxa y avança;
y gira't sovint envès mi.

PERILLO:

Portas botella y vi?
Farem a l'uzo²⁶¹ de França.

LLAMINA:

¿Hi no farem una dança,
en esser allí arribats?

PERILLO:

Luego, en ser cazats,
sols vaja bé la pitansa.

QUITÈRIA:

De marxa estich, espòs,
per cumplir lo seu voler.
Si vos apar, marxaré,
si tinch lliència de vós.

Fins senyal de vós veuré,²⁶²

jo no gozaré marxar
ni tal coza intentar.
Feu-ma guiar en tot bé.

*Ara exirà un àngel ab espaza y rodella. Y
en esser devant Quitèria, li farà cortezia
ab la espaza. Y dirà lo àngel:*

ÀNGEL:

Déu te salve, noble espoza
de l'altíssim Creador.
Te saluda ab amor,
ets tu, diu, sa maripoza.

Me ha enviat encontinent
per a que bé te guiàs
y en ta companyia anàs
junt ab tota esta gent.

Anau-ma, pues, tots seguint
ab molt contento y amor,
ab humil y senzill cor,
sempre a l'alt Déu benehint.

²⁵⁹ *de*: 'amb'.

²⁶⁰ *hi*: enteneu 'i'.

²⁶¹ *uzo*: 'ús' (cast., no documentat)

²⁶² *fins senyal de vós veuré*: 'fins que veuré un vostre senyal'.

<i>Ara lo Àngel comensará a cantar lo següent:</i>	FULCIANO: A mi me té anemorat.	2255
Benedictus Dominus Deus Isrrael, quia vizitavit redemptionem plebis sua. 2245 Gloria Patri et Filio et Spiritui Santo.	BAZÍLIA: Tal nunca vista avia, que ma vista alegràs.	
<i>Hi aniran rodant lo catafal dos ho tres vegadas, sempre cantant ab molta pauza lo prop escrit. Y an Perillo y Llamina, que aniran detràs, que vâjan menjant lo que aportarà Llamina en un sistell o paner y carabassa, tots caminant. Y lo últim torn,²⁶³ posats en son puesto, se pararan.</i>	DROMERICO: Jo ne estich verament de ella molt fort alegrat.	
	SARGENTO: Ja se veu allí la ciutat, ab brevedat y sarem.	2260
SECRETARI: O que terra hermoza és esta!	PERILLO: Jo ja esser-hi volrria, que luego me cazaria.	
QUITÈRIA: Terra de benedicció, sia lloat lo Senyor!	LLAMINA: Luego que hi sarem, encontinent soparem.	2265
BOCÀZIO: Molt deleytoza apareix.	2250 <i>Ara arribaran a la porta 1.</i>	
GENIBERA: Tota apareix un jardí.	QUITÈRIA: Déu te salve, noble ciutat! Quant temps t'és anada buscant y de vèurer-te dezeitjant, com a thezor apressiat!	
CATÀZIO: No crech tant fèril n'i aja.		
EUMÈLIA: Possible no crech que sia, ni de tanta gallardia.	Entrem en nom del Senyor, farem lo que aurà manat. Cúmplia's sa voluntat ab grandíssim amor.	2270

²⁶³ torn: 'volta' («acció d'anar i tornar al punt de partida», DCVB; cf. fr. *tour*).

<i>Ara entraran dins, sinó²⁶⁴ Perillo y Llamina, que restaran fora. Se assentaran a menjar. Y Llamina que pària taula.</i>		PERILLO: Anem-hi, donchs, sens tardar. Van-se'n.	2290
PERILLO: A fe que los la urdim bé, avuy aquesta bogada. ²⁶⁵	2275	<i>Ara exira[n] Llucifer y Satanàs, lo Món y la Carn, vestida de vermell.</i>	
LLAMINA: ¿Sabrà bona la cansalada, encara que no sia fresca?		CARN: Per lo que me vulla manar me té aquí, senyor Món.	
PERILLO: Sols que sia la ventresca, que diuhen may és salada.		MÓN: Lo que li tinch que dir, amiga Carn y senhora, suplicar que me vulla escoltar lo que ara li vull dir y ohirà de mi.	2295
LLAMINA: Sí farà; quant l'auràs tastada, llevors diràs qu'és ben fresca.	2280	Aquí arribada ha una dona, una dama molt sagàs, que apareix molt pertinàs, garboza, gentil y ufana.	2300
PERILLO: També diuhen que la cresta del gall és un gran menjar.		Diuhen que se diu Quitèria. Molt resoluta sembla que és, de ningú vol créuer res, arrimada a sa matèria.	
LLAMINA: Sí, après del cazar, diuhen que té un gust gran. ²⁶⁶	2285	No tracta sinó mortificar y viurer ab gran abstinència, fent-na molt gran penitència; y eixa, diu, la ha de salvar.	2305
PERILLO: ¿Y si se menja ab such, la cresta, o a la graella?		Ya sé molts han predicat que exa vida deixàs y a mi me estimàs,	2310
LLAMINA: Val Déu que ets caramella! ²⁶⁷ Caza't, si te vols cazar.			

²⁶⁴ *sinó*: 'llevat de'.

²⁶⁵ *bogada*: 'trampa, martingala'.

²⁶⁶ És fàcil d'entendre que a la cresta de gall li hagin estat atribuïdes qualitats afrodisíiques.

²⁶⁷ *caramella*: 'taralírot, baliga-balaga' (?). Mot no enregistrat com a adjectiu. Apareix també en el vers 1613.

y res no han acabat.		A la porta vull picar y veure si respondran ni si la porta obriran, que jo li puga parlar.	2340
Diu que tot és falsedat, nostra doctrina hi obrar, ab ella no y ha què tractar:	2315	(<i>Ara se n'aniran tots sinó la Carn, que anirà a picar a la porta.</i>)	
no-ns té res per veritat.			
Y així confio en vós de parer la fareu mudar afins vinga menysprear a-n-al seu Déu profanós.	2320	Ola de casa...! (<i>Pica la porta.</i>) Qui està en casa? (<i>Torna a picar.</i>)	
Que sempre a mi me tindreu tot sempre a vostra manar. Si podeu això alcançar, quant vullau de mi aureu.		Hix Perillo. PERILLO: Qui pica la porta?	
LLUCIFER: Y de mi, en necessitat, quant sia a vós menester, sia en doblas o diner, luego vos serà donat.	2325	CARN: La Carn, senyora. PERILLO: Qui dieu que sou, senyora?	2345
SATANÀS: Ab nosaltres res no y perdreu, que bastanta riquesa tenim; luego tothom asistim, ²⁶⁸ jo sé que no us quexareu.	2330	CARN: La Carn só, de veritat. PERILLO: Vaig, donchs, a cercar lo ast; benvinguda serà per dinar. (<i>Ara Perillo que hisca ab ast a coll y diu:</i>) Ja se pot, senyora, ajaura luego per terra, anllà, que jo la vull anastà ²⁷⁰ y luego rustir-la enlayra.	2350
CARN: No tenen en això que duptar. Prest la tindrè convensuda, se veurà acorreguda, ²⁶⁹ se vindrà a desenganyar.	2335		

²⁶⁸ *luego tothom asistim*: 'assistim tothom de seguida (que li cal)'. Corregim *asistin*.²⁶⁹ *acorreguda*: 'socorreguda'.²⁷⁰ *anastà*: 'enastar'.

CARN:

Sou vós la senyora Quitèria?

Que an al món menysprear
vós no sabeu lo que feu.²⁷¹

2375

PERILLO:

Si som home! Com pot ser?

Vèurer vós no y deveu,²⁷²
mal vos ne vindrà causar.

Si voleu, la cridaré,

2355

si acàs li voleu parlar,
que luego sé que vindrà.

Que seguint lo seu parer
sareu rica y estimada

y de tothom venerada,

2380

com ninguna puga esser.

CARN:

Si gusta, li vull parlar.

Una gran dama com vós

deveu víurer regalada,

ben beguda y menjada,

sempre en descans repòs.

2385

PERILLO:

Míria, senyora Quitèria,
que la demànan audiència

2360

y és una senyora galan,
que la anomènan la Carn.

Vaja-y luego, sens tardar,
que bona serà per sopar.

Esser generosa de cor,

essent del món sempre quista.²⁷³

Sareu de nosaltres ben vista,
tinguda en gran honor.

QUITÈRIA:

Què voldrà eixa enemiga?

2365

Com jo vos dich,

2390

preneu vós aqueix partit,

obriu los ulls,

que lo demás són ambulls.

CARN:

Diga'm vostè, misenyora,
quin és lo seu pensament?

Té molt poch enteniment,
puix vostè lo món desdora.

No y cal duptar,

vos farien precipitar²⁷⁴

2395

en confuzió.

Diuhén menyspreau lo món,

2370

qui vos ha ensenyat tal?

Morireu de mort fatal,

menyspre[a]da de tothom.

Vos dich en conclusió

que-m respongau,

què és lo que determinau

ni²⁷⁵ preteniu?

2400

²⁷¹ *que an al món menysprear / vós no sabeu lo que feu*: 'No sabeu què feu en menysprear el món'.

²⁷² 'No us hi deveu veure'.

²⁷³ *quista*: variant de *questa* 'cercada, sol·licitada'.

²⁷⁴ *precipitar*: corregim *precipar*.

²⁷⁵ *ni*: 'i'.

Que si mon parer seguïu, sareu honrrada y de tots apressiada y molt fidel.		teniu-ho per cosa segura. <i>Van-se'n.</i>	
		<i>Ara eixiran la Carn, lo Món y lo prefet Lentiano, vestit ricament. Y tots se assen- taran en sas cadiras.</i>	
QUITÈRIA: Tot lo que dieu és amarch fel.	2405	CARN: Aquí venim, gran senyor, per lo que-ns vulla manar, y juntament suplicar ²⁷⁷	2435
Senyora Carn, vaja en bonora, ²⁷⁶ que son parlar desdora la mia pureza, de la ànima la limpieza.	2410	nos fàcia un gran favor.	
Tot és en va. Lo vostra parlar profà me fa gran dol. Sé que lo Senyor no vol. Y així, perdonau	2415	Aquí hi ha una dama molt gentil y molt ufana; diuhen que és christiana y, segons vehem, molt profana.	2440
y en bonora anau. No prediqueu ni aconselleu semblant maldat. Tot és pecat,	2420	La avem molt suplicada deixàs son mal prosehír, ²⁷⁸ sinó vindria morir com a vil y aprofanada.	2445
vostra parlar, per condemnar y fer llançar l'om desdixat per eternitat en un infern que serà etern lo seu cremar. Ja pot marxar.	2425	Aquí lo senyor Món y jo li havem parlat que deixàs tal desbarat y de tal vífurer no-s cuydàs, sinó que als déus sacrificàs sens més tardar, si volia asertar y ser estimada. Y respongué, molt irada, tal no faria, antes morir.	2450
CARN: Quedau ab vostra locura. Sé que vos ne penedireu y dels ulls vo-n plorareu,	2430	Y, per tant, vos venim a dir que la crideu. Y que no adória a tal déu,	2455

²⁷⁶ *bonora*: corregim *bonara*.²⁷⁷ *y juntament suplicar*: 'i al mateix temps *per* suplicar *que...*'²⁷⁸ *prosehír*: per *proceir* 'procedir'.

sens replicar;		ESCRIVÀ:	
sinó la farà matar	2460	Jo, el gran Lentiano, prefet,	
encontinent.		mano que encontinent	
		vinga assí, vista la present,	
PREZIDENT:		qualsevol christià secret,	2485
Luego, vista la present,			
la cridarà. ²⁷⁹ Vagen-se. ²⁸⁰		per a que adórian tots	
Y vosa marcè,		los déus que nós adoram	
o Carn, senyora,	2465	y ab veneració honrram;	
esta ajustada: ²⁸¹		sinó que tots sían morts.	
prest serà castigada,			
per coza certa.		Hi aquell qui no ho farà	2490
Luego, ab so de trompeta,		sia posat en prezó,	
fas ²⁸² lo pregó	2470	donant-li paga y galardó	
que tots sens dilació		conforme merexerà.	
víngan adorar			
y al déu Júpiter sacrificar,		Y així ningú sia atrevit	
sots pena de mort.		un tal orde menysprear.	2495
Y al qui en assò farà tort	2475	Sinó molt prest se veurà	
sia degollat dintra de una hora.		de sa culpa molt punit.	
Anem-nos-ne luego, senyora,		<i>Ara tocan lo tabal y se n'aniran.</i>	
que estich irat.			
No comportaré tal maldat.		<i>Ara exirà[n] Perillo y Quitèria.</i>	
CARN:		PERILLO:	
Serà obrat acertat.	2480	Misenyora, perduts estam.	
Anem-no-n'y aviat.		Si no nos ne anam aviat	
Van-se'n.		y exim de la ciutat,	2500
		prest se nos enterraran.	
<i>Ara tocan tabals y ex[ir]à lo escrivà ab</i>			
<i>un llibre. Y quant auran rodat lo catafal</i>		QUITÈRIA:	
<i>lo escrivà llogirà ab veu alta lo següent:</i>		¿Hi de què és la tua temor,	
		Perillo amich?	

²⁷⁹ *cridarà*: esperariem *cridaré*.

²⁸⁰ *vagen-se*: amb l'accent en el pronom enclític.

²⁸¹ *està ajustada*: 'està decidida' (*ajustar* 'convenir en el just preu de fer una cosa', *DECat*). Reapareix més avall: *Estam ajustats?* 'estem entesos?' (v. 2606). Versos confusos, però el sentit deu ser: 'i us dic, a vossa mercè, senyora Carn, que la cosa està decidida i és cosa ben certa que ella aviat serà castigada'.

²⁸² *fas*: 'faig'.

PERILLO:		sia valent o sia flach:	
Tan solament ha ²⁸³ un xich		lo cúzan dins de un gran sach	
y sens mentir,	2505	sota la terra,	
ohí a dir		sens res que menja ni bega.	
y pregonar		Molt estirat,	2530
que avíam de anar		apareix un diputat	
en la ciutat		posat en cadira	
y ab brevedat,	2510	o Papa en capilla; ²⁸⁵	
sens replicar,		a Déu pregant,	
y a-n-als déus adorar,		los capallans	2535
sots pena de mort.		van cantant	
		lo requiem.	
QUITÈRIA		Lo déixan	
Eixa serà la nostra sort.		com en Hieruzalem	
Déu, valeu-nós!	2515	un pelegrí.	2540
		Sens consuelo ni padrí	
PERILLO:		lo déixan estar,	
Que loca senyora sou vós		tothom se'n va	
si un tal dieu!		a dinar,	
Jo no vull morir		y això és ver.	2545
ni en tal vull consentir,		Lo capallà	
y protestaré.	2520	s'enporta lo diner,	
		parolet ²⁸⁶ y solpasser, ²⁸⁷	
QUITÈRIA:		molt content.	
Ans és coza que convé,		Jo ranech de una tal gent!	2550
si al Senyor plau.		Seria boig y babot... ²⁸⁸	
PERILLO:		QUITÈRIA:	
Senyora, no digau un tal,		Parla, Perillo, a poch a poch!	
que no só loco ni sort. ²⁸⁴		Serias sant, si per Déu morias,	
Ja sé com li va a un mort,	2525	en lo cel tu anirias...	

²⁸³ *ha*: 'fa'.²⁸⁴ *sort*: 'sord'.²⁸⁵ *capilla*: 'esclavina' ('Capeta curta a tall de cintura, i superposada a la capa gran', *DCVB*).²⁸⁶ *parolet*: *perolet* «Vas de metall hemisfèric dins el qual es porta l'aigua beneïta per a les aspersions (Empordà)» (*DCVB*).²⁸⁷ *solpasser*: 'salpasser'.²⁸⁸ *abor*: 'babau' (no figura amb aquest sentit en el *DCVB* ni en el *DECat*, però vegeu en aquest darrer l'article *babau*, amb el qual —i amb *babota*— ha d'estar relacionat etimològicament). Perillo vol dir que seria boig i babau si els creguéssim —i, mostrant poders premonitoris, descriu (i critica) no les actituds del clero del seu temps sinó el del dels espectadors.

Beneventurat hi sia així!	2555	sinó, ab molta humilitat, la santa Trinitat	
PERILLO:		sempre alabar,	2585
¿Hi què me donarían a mi, si me feya sant y morís per Déu?		ab gran cantoria; ²⁹¹	
Jo, si vós saber m'o feu, quissà ho saré.		també a la Verge Maria, senyora nostra, y un sinff. ²⁹²	
Dieu-ma lo que faré en esser sant:	2560	PERILLO:	
quina hora al llit aniré y quina me llevaré, què menjaré ni beuré y hont tinch de estar?		Aquí torno ara a dir y protestar,	2590
Jo pur ²⁸⁹ no vull treballar —y no burlem—, y tot sovint que mengem, y bèurer bé.	2565	que qui no sap de cantar així ho ha de fer.	
Així sí que sant saré y no de altra manera!		Nunca may cantor só volgut ser...	
Que puga umplir ma tripeta y ben dormir.		Ay bastieza!, que ara, a a la velleza, aprengué de cantar...!	2595
Diga'm si serà així, senyora Quitèria.	2570	Jo, per bèurer ni menjar may me espanta, ni se cançarà	2600
		la garganta. Però cantar...	
QUITÈRIA:	2575	No vull jo al cel anar ni sant esser.	
Eres ²⁹⁰ un gran animal, ab ton parlar!		Sia-ho la sua mercè... Estam ajustats? ²⁹³	2605
De bèurer ni de menjar no-s tracta, allà en lo cel.		QUITÈRIA:	
En esser sant, no se tracta de menjar devant de Déu,	2580	¿No veus que per los pecats havem tots de morir, quants en lo món estam?	
		Morí nostra para Adam,	2610

²⁸⁹ *pur*: 'tanmateix'.²⁹⁰ *eres*: creiem que aquí el significat és 'ets'. Pot tractar-se d'un castellanisme, però també d'una forma analòga a les altres que són característiques en rossellonès: *sabas* (v. 1976), *dormes*, *tenes*, *venes*... (Fouché, *Morphologie Historique du Roussillonnais*, p. 106-107), encara que no hem trobat cap esment de la seva existència com a present d'indicatiu (DCVB, Fouché, Pere Verdager...).²⁹¹ *cantoria*: 'cantúria, cants'.²⁹² *un sinff*: 'una infinitat d'àngels o de sants' (?), 'una eternitat' (?). Sembla inacabat.²⁹³ *ajustats*: 'entesos' (és a dir, no cal que en continuïn parlant més).

que fou lo primer, y morirà fins lo darrer, sens ningú quedar. Ningú ne pot escapar sensa morir, y és de fe.			<i>Ara exiran la Carn y lo Món, y lo Prefet, ab son escuder, darrera. Y se assentaran, a la mà dreta lo Món.</i>	
	2615	CARN:		
PERILLO: Si Adam volgué morir, no vull morir jo. Senyora, parla en va.			Ja li diguí, gran senyor, a la sua gran senyoria que res no ne acabaria de aquella perra traydora.	2635
		MÓN:		
QUITÈRIA: No estarà en ta mà, ja ho veuràs. Com los demés moriràs, sensa escapar.	2620		Ab ella no y val predicar, tot ho té per embalacaria y tot per gran bojaria. Mereix la fassa capturar.	2640
			Sempre nos està dient nosaltres som los errats, diu tots sarem condemnats, afins ²⁹⁴ nostra Prezident.	
PERILLO: Anem, senyora, a refrescar y en assò no y pensem més.				
QUITÈRIA: A refrescar aniràs sens més tardar, que jo me'n vaig a orar. <i>Va-se 'n.</i>	2625		Hi si un tal comportam, nos veurem ab cruel guerra, nostra lley anirà per terra si ha venjar no procuram.	2645
		CARN:		
PERILLO: Luego saré ab vós. Y aviat, quant me sia afartat y no abans. Molt bon descans és tripa plena y en terra la esquena per repozar.	2630		Gran senyor, ha de morir esta perra encantadora. ²⁹⁵ No li valga esser senyora, crega'm, sa mercè, a mi.	2650
		PRESIDENT:		
<i>Quitèria se n'anirà en lo oratori a fer oració y Perillo dins la cortina, a refres- car y menjar.</i>			Boto a las fúrias infernals y de mos déus lo poder! Conèixer los he de fer, si són ells ab mi iguals!	2655

²⁹⁴ *afins*: 'fins i tot'.

²⁹⁵ *encantadora*: en el sentit de 'bruixa, maga'.

A las mias mans tots vindran, sensa ningú escapar. Mos déus han de adorar, sinó degollats seran y en nostras mans moriran.	2660	a misenyora encontinent. Me digué era un innocent en crèurer un tal error.	2680
PERILLO: Senyor, no tractam de morir, en va és lo seu parlar. Sinó li vindré protestar, a fe del cavaller Perillo.	2665	PREFET: Hi, segons això, la vostra senyora és christiana?	
PREFET: Que sou cavaller, vós?		PERILLO: Sí senyor, y christianassa, y de las vellas, ²⁹⁶ sens duptar. En est punt és anada a orar y encara s'i està.	2685
PERILLO: Quant vaig a cavall, sí.		Que crech que menjat no ha vuy en tot aquest dia. A mi, pur, ²⁹⁷ no-m provaria com a ella, a Déu pregar	2690
PREFET: Hi sou cristià?		sensa bèurer ni menjar. <i>Va-se'n Perillo.</i>	
PERILLO: Per morir, no senyor; per menjar, tot lo any.	2670	PREFET: A tots vos faré gafar encontinent! Mon poder conexaran aquestos perros christians.	
PREFET: ¿No sabeu que fou manat que tot christià vingués y al déu Júpiter adorés, qu-és lo nostra déu amat?		Si arriban en mas mans, luego tots moriran.	2695
Hi vós no sou vingut... Ja en pena sou caygut!	2675	MÓN: Anem-i tots sens més tardar.	
PERILLO: Ja ho diguí jo, misenyor,		CARN: Cúmplia's luego son manar.	
		MÓN: Y ab presteza.	

²⁹⁶ Observem l'anacronisme.

²⁹⁷ *pur*: 'en canvi, tanmateix'.

CARN:		Digau-me, dona traydora,	
Sens allergar.		¿com axí no sou vinguda,	2715
<i>Van-se'n tots.</i>		a lo publicat, encontinent	
<i>Ara exirà'n quatre soldats, lo Pretor y</i>		a cumplir mon manament?	
<i>escuder, que aniran a gafar la santa</i>		Digau-me, ¿en què pensau	
<i>Quitèria en l'oratori. Y en arribar escol-</i>		ni ³⁰⁰ a quin déu adora	
<i>taran lo que ella dirà:</i>		sinó a un lladre crucificat?	2720
QUITÈRIA:			
O dulcíssim pastor Jesuchrist!,	2700	QUITÈRIA:	
esta ovella vostra vos encoman,		Adoro ha un sol Déu,	
aculliu-la en vostra divino ramat.		que, si me vols escoltar,	
		sabràs luego sens tardar	
PRETOR:		lo qu-és convenient teu.	
¿És Quitèria, per ventura, senhora?			
		PRETOR:	
QUITÈRIA:		Escoltaré, y ab brevedat.	2725
Som la que un sol déu adora.			
		QUITÈRIA:	
PRETOR:		Esta és la pura veritat	
Mana mon prefet encontinent	2705	que-t vull comptar	
sia preza, vista la present.		y ab brevedat.	
Lligau-la, soldats, molt bé.		Que, després que tot fou creat,	
		creà Adam,	2730
<i>Ara donaran un torn²⁹⁸ per lo catafal.</i>		tant hermós y tant galan	
<i>Entretant exirà lo Escrivà y lo Prefet y se</i>		com pots pensar.	
<i>assentaran, y lo Pretor també.</i>		Hi un manament li pozà:	
		de que no menjàs	
PRETOR:		de un fruyt ni lo gustàs,	2735
Aquí la manam, ²⁹⁹ senyor,		sinó que pecaria	
esta perra renegada.		y luego moriria,	
En oració la avem trobada	2710	sens més tardar.	
ab grans llàgrimas y plor.		Y luego, sens reparar,	
		lo va menjar.	2740
PRESIDENT:		Y de la gràcia privat quedà,	
Que sia ben arribada		tot despullat,	
la falsa encantadora.		avent comès un tal pecat	

²⁹⁸ torn: 'volta'.

²⁹⁹ manam: enteneu 'menam'.

³⁰⁰ ni: 'i'.

de inobediència.		«Aquí està	
Luego la divina clemència	2745	la criada del Señor.	
va decretar		Y quedà encarnat	
un tal dany de reparar		dins aquell ventre sagrat	
y que un dels tres ³⁰¹		lo Verb etern ab alegria.	2785
luego baixés		Passats nou mesos parí,	
y se encarnés	2750	ab melodia,	
—cosa molt bella!—		dins una pobra establia,	
en las entranyas		allí en Betlem.	
de una donzella,		Y asistíran	2790
verge molt pura,		los pastors,	
la més bella creatura	2755	que li offeríran	
que nunca hi hagué ni hi aurà.		ànimas y vida.	
Luego féran baixar		Y luego fonch ohida	
ab un pur zel		gran melodia	2795
lo archàngel Gabriel		y hermonia	
en Nazaret,	2760	celestial.	
ciutat molt bella,		Y tres reys hi anàran,	
hont trobà la donzella		que li aportaren	
molt recatada		molts richs presents,	2800
y en oració pozada.		de or, mirra y ensens	
Y la saludà	2765	—cosa molt bella!—,	
y li anuncià		guiats de una estrella	
sa embaxada.		de l'orient.	
Quedant turbada,		Y en veritat	2805
li raspongué:		d'ells fonch adorat	
«Àngel sant, jo no sé	2770	per Creador	
com se farà.		y Redemptor	
Virginitat votada		de l'univers.	
tinch ja;		Y, sent minyó,	2810
de això me espant».		ab gran fatiga y dolor	
«Per obra del Sperit Sant	2775	anà ensenyant	
això se farà».		y predicant	
Y encontinent		los desenganys.	
donà lo concentiment.		Sent de trenta-y-tres anys	2815
Y respongué		de sa edat,	
ab molt amor:	2780	ab falsedat	

³⁰¹ *un dels tres*: al seu neòfit interlocutor caldria que li aclarís que fa referència a una de les tres persones de la Trinitat.

de ³⁰² un seu deixeblo malvat,		Ara regonech, Señor,	2850
ell fonch traït y venut,		que sou lo verdader Déu,	
fonch assotat y batut	2820	que creàreu món y cel	
y vituperat.		y sou lo meu Redemptor.	
Y després condemnat			
morir en creu		Perdonau la locura mia	
—aquell anyell,		y lo incògnich ³⁰⁴ error.	2855
ver fill de Déu!—,	2825	No vos conexia, Señor,	
y sepultat,		molts mals concells jo seguia.	
y després ressucitat			
passats tres dias.		Los grans treballs y afronts	
Y, molt galan,		de la vostra paciò	
en lo seno de Abraham	2830	jo vos los causí, Señor,	2860
allí baixà,		eixas ignomínias y passions.	
y los Sants Pares se n'aportà			
ab molt pur zel,		Si jo vos agués conegut,	
y en lo cel los féu pujar		com ara, per Déu y Señor,	
ab melodia	2835	rendit vos auria mon cor,	
en sa compaïnia.		no l'auria tingut perdut.	2865
Y si vós lo amau			
ab tot pur cor		Christià jo vull morir,	
com a Redemptor,		armat de la viva fe,	
salvat sareu	2840	la vida per vós perdre	
y anireu		y luego batejat seré.	
alt en lo cel;			
y ³⁰³ estareu		QUITÈRIA:	
una eternitat.		Seguiu, ovellas de Déu,	2870
Sinó, condemnat	2845	veniu en ma compaïnia,	
en lo infern,		que ab contento, aquest dia,	
hont cremareu		tots luego batejats sareu.	
per eternitats			
ab los condemnats.			

LENTIANO

[i] PREFET:

Ara se n'aniran tots. Y lo Prefet y Pretor manaran³⁰⁵ la santa al mitg d'ells; los altres aniran devant y lo escuder detràs.

³⁰² *de*: 'per'.³⁰³ *y*: 'hi'.³⁰⁴ *incògnich*: 'incògnit'. Però *incògnic error*, aquí, vol dir 'error de desconexença, d'ignorància'. Ni el mot ni l'accepció són documentats.³⁰⁵ *manaran*: 'menaran'.

<i>Ara eixiran Llucifer, Satanàs, la Carn y lo Món.</i>		En un punt la pozaré que no sabrà com escapar ni per quin cap defensar, no li bastarà son saber.	2895
LLUCIFER:			
Ja veheu, vós, senyor Món, en quin afront tots quedam.	2875	Dona tant mal agraphida no crech en lo món hi aja ni més dolentíssima vaza. ³⁰⁶	2900
Si alguna no ne intentam, faran-nos rodar com un torn.		Ranech de qui l'a forjada!	
MÓN:			
No dubto que me l'à de pagar. De fam la faré morir, a esta perra, sens mentir.	2880	CARN: Bé la vindrem aplacar ni tampoch serà la darrera; bé seguirà nostra bandera, no nos devem espantar.	2905
Jo sé que-m conexasà!			
SATANÀS:			
De nou veuré de intentar una trassa molt perfeta, que, per més que sia discreta, ella no me ha de escapar.	2885	LLUCIFER: G[u]erra li avem de alsar sens nunca tenir repòs; sempre tots ajuntem-nós, no la deixem espirar.	
De altres ne he enganyats ab mas trassas y paranyes, embalacarias y enganys, que són de mi estimats.			
¿Hi eixa me escaparia, que és tant vil y flaca...?	2890	MÓN: Perdiès!, ³⁰⁷ que seria molt que més que nosaltres pogués y a tots nos convenecés.	2910
Ja la tinch a la botxaca... Molta desgràcia saria!		Pozem-la en mal revolt. ³⁰⁸ Hobrau tot quant mal poreu per a poder-la girar ³⁰⁹ y que tórnia abraçar	2915

³⁰⁶ *vaza*: potser cal llegir *bassa* (cf. v. 211: *vaza* 'bassa'). En el manuscrit, però, hi ha més aviat *voza* —que podria correspondre a *busa* 'bunyiga, buina' (occ. *bosa*, fr. *bouse*); consta en el *Vocabulari rossellonès* de Carles Grandó (que diu, però: «Al Rosselló en general es diu *buina*; *bosa* és un terme propi de Motner. A Estagell diuen *boa*») i en Botet (*Vocabulari rossellonès*), que l'extreu de Grandó—. De fet, ni *busa* ni *bassa* s'adiuen gaire amb el verb *forjar* del v. 2901.

³⁰⁷ *perdiès*: catalanització del castellà *pardiez*.

³⁰⁸ *posar en mal revolt*: sembla un modisme ('posar algú en un destret, crear-li dificultats'), encara que no figura en el DCVB.

³⁰⁹ *poder-la girar*: en el sentit de fer-li 'canviar radicalment d'opinió, de partit'.

nostra lley y no a son déu.		y de nosaltres estimada ³¹³ y dels nostras venerada com altra n'i haja aguda,	
Que jo de ma part faré tot quant posibla serà; un punt no he de repozar: jo sé que la giraré!	2920	hi ³¹⁴ se vol pèdrer fàcilment! Y ningú la'n planyarà, tothom ab veritat dirà: «No tenia enteniment».	2945
CARN: Un ³¹⁰ jo li n'ordiré que nunca rapòs tindrà, que sa castedat perdrà. Crègan dich serà ver. ³¹¹	2925	MÓN: Anem, anem encontinent, ja no cal més aguardar. A son para anem trobar luego, vista la present.	2950
Jo sé què ne podem fer! Que jo ab lo Món nos ne anem y a son para expliquem del que passa, com és ver.		Y veurem con anirà y lo que allí resoldrem. En tornar ja ho sabrem, luego vos farem avisar.	2955
Hi comptar-li la veritat de tot lo que està passant y lo mal va ³¹² ella procurant a tothom ab falsedat.	2930	SATANÀS: Sapiau-vos ben explicar, per ninguna coza repareu, ³¹⁵ y quant sapiau li direu, que sé ho ha de estimar. Ara se n'aniran tots.	
SATANÀS: Hi tal fals!, puix no procura sinó mals. Que si no procuram obrar, tots nos vindrà a profonar. Però obraré com ho veurà: a Satanàs conexerà!	2935	Y eixirà an Parillo ab un cànter en las mans, y que sia buyt, sens aigua.	
LLUCIFER: Poria ésser ben volguda	2940	PERILLO: Aquesta és brava xaringa ³¹⁶ de fer-ma a la aigua anar ³¹⁷	2960

³¹⁰ *un*: es refereix a *un parany*.³¹¹ *crègan dich serà ver*: expressió elíptica: 'creguin que això que dic serà veritat'.³¹² *va*: 'que va'.³¹³ *com altra*: 'com cap altra'.³¹⁴ *hi*: 'i', amb valor adversatiu ('i, en canvi, s'estima més perdre's').³¹⁵ *ninguna coza repareu*: 'no tingueu miraments'.³¹⁶ *xaringa*: *xeringa* és «molèstia, inoportunitat (Lluçanès, Penedès)» (DCVB).³¹⁷ *a la aigua anar*: 'a buscar aigua'.

sensa encara esmorsar...!		lo menjar no se me assenta.	
Quin mosso pensa que y tinga?		Sempre tinch un gran debat:	
Ja en llevar de matí, luego ha ³¹⁸ de comensar	2965	que si aygua bevia, luego seria mort,	
a escombrar y fregar, y luego buydar lo bací.		ningú me voldria fer lo sot	2990
		y quisà ningú tocar volria.	
Y après, pensant esmorzar, enfadat de la pudor, me ve tant grandíssim dolor	2970	Hi si me sentían pudir de mi ningú faria cas, tots se taparían lo nas,	
que tot ho vinch a gitar.		ningú me donaria vi.	2995
Una càrrega de naps he trets avuy per la boca, ab una pudrida lloca y dos-cents quintars de draps.	2975	¿De morir, què n'acabaria, ³²⁰ ni encara que anàs al cel? Y si no trobava Pera ni Miquel, qui la porta obriria?	
Hi que no me ha costat gaira, que luego ho he llansat. Ja sé què m'o ha causat: avia beguda massa aigua.		Si me n'avia de tornar y no trobava companyia, quisà algú me robaria y, sens diners, no poria menjar.	3000
Lo millor és bèurer vi, si vol bo un home estar; per un homa caminar, tot és [poc] ³¹⁹ sinó vi fi.	2980	Ay, ay, ay!, jo no vull morir may! Que de morir, ¿què me'n poria prevenir, ³²¹ sinó un estar soterrat,	3005
De la aigua, Déu me'n guart! Sempra me fa mal de ventra,	2985	cubert de terra, amagat, mal begut y mal menjat?	3010

³¹⁸ *ha*: esperariem *he*, però també pot ser que aquest vers i els dos següents siguin paraules que cal atribuir a la seva mestressa: *Ja en llevar de matí*: / «*Luego ha de comensar / a escombrar y fregar, / y luego buydar lo bací*», si no fos pel tractament de vostè.

³¹⁹ *poc*: restitució hipotètica, però que ens sembla necessària tant per al sentit com per a la mètrica. El sentit de tots dos versos és que a un home que hagi de caminar el mínim que li cal és poder beure un bon vi.

³²⁰ *què n'acabaria?*: 'quin profit en trauria?'.

³²¹ *què me'n poria prevenir?*: 'quin benefici en podria treure?' (*prevenir* és una variant de *pervenir* —és a dir, 'quin benefici podria provenir-me'n?').

¿Hi morir, diran?		CATÈLIO:	
Jo no sé pas què s'i fan		Llisència ténan, pues, ja;	
a dins lo sot!		no repàrian en parlar.	3035
Jo no crech que may si fàcia foch			
ni cūynian res,	3015	MÓN:	
may ningú se n'i porta diners		Lo cas és, pues, gran senyor,	
ni pa ni vi.		lo fet de nostra matèria,	
Poza't, Perillo, a dormir,		de la sua filla Quitèria,	
(S'i poza.)		fet per ell de gran desonor.	
no vullès nunca morir. ³²²			
<i>Ara eixira[n] lo Món, tot devant, y la</i>		És grandíssima profana,	3040
<i>Carn, al mitg, y Catèlio, darrera. Y se</i>		dona sens enteniment,	
<i>assentaran, la Carn enmitg d'ells.</i>		obra infamíssimament:	
		se és tornada christiana.	
MÓN:		Y tant descaradament	
Alt y poderós senyor,	3020	adora lo Crucificat,	3045
guàrdian los inmortals déus		que tothom en veritat	
y multipliquian sos estats		ne fa molt gran sentiment.	
y las suas grans monarquias!			
		Afins lo molt gran Prefet	
CATÈLIO:		ha convertit en sa lley	
Hi a vosaltres guarde[ra]n,		sens respectar a son rey.	3050
y prosperaran.	3025	Y crega qu-és ver y cert.	
CARN:		Hi sa família també,	
Gran señor, si no era cansar		batejats, sàpia, són ja.	
a la sua gran alteza,		Y molts altres que hi ha,	
venim per una fadeza		que-ns consta a nosaltres bé.	3055
a sa magestat suplicar.			
		En Aufràzia, ciutat,	
Hi per sò, si no és molestar,	3030	allí està regalada,	
ab breus paraulas li explicarem		del gran Prefet estimada.	
y la veritat li direm		Ho sabem de veritat.	
del fet li ³²³ volem tractar.			

³²² *morir*: corregim *dormir*, que és un error evident.³²³ *del fet li*: 'del fet que li'.

Tot lo món va enganyant ab la sua falsa doctrina; ha tothom sembra matzina, ab sa lley embalacant.	3060	quant en aquest món en vingueras millor fóra aver-ta negada.	
CARN: Jo, senyor, l'è predicada y tingudas grans rahons. Me diu són confusions y que jo vaig enganyada.	3065	Què dirà mon Emperador quant eixa nova sabrà? La culpa me donarà, essent-i innocent jo.	3090
Nostres déus va menyspreant com una perra malvada, vil, súzia y depravada, sempre los va blasfemant.	3070	Ay, vell malaventurat! Malvolguda estimació! La tenia en gran amor y bé que m'o has pagat.	3095
Ab lo gran Crucificat ella té sa confiança; lo té en gran alabança, lo té sempre molt venerat.	3075	¿Ha hont gozaré eixir, ni en plassa ni carrer? De tothom afrontat saré, forsós me serà lo morir.	3100
Si no s'i poza ramey, ab eixa perra nostra lley ne va per terra.		Los déus bé ho sàban de cert, que en tal jo no hi he obrat, ni hi tinch culpa ni pecat, ni en públich ni secret.	3105
CATÈLIO: Aturdit y cazi glassat me han deixat, misseñors, mon cor cercat ³²⁴ de grans dolors... Ay, para malaventurat!	3080	MÓN: Veja com se ha de fer si volrrà renunciar; sinó la anirem acuzar, y que crega serà ver.	
O, filla malaventurada!, mal die fou quant nasqueres;	3085	Sa alteza, pòzia-y la mà y procúria la aplacar. ³²⁵ CARN: Que sinó no hi aurà amor, ella nos la pagarà. Ja pues que creguts no-ns ha,	3110

³²⁴ *cercat*: 'encerclat, assetjat' (cast. *cercar*).

³²⁵ *la aplacar*: 'aplacar-la'. L'aparició del pronom en posició proclítica és un dels trets de català septentrional ("rossellonesos") que conté la llengua de l'obra. Cf. amb *la aplacarà* (v. 3116).

ho sabrà lo Emperador.	3115	<i>Y eixiran Llucifer y Satanàs, molt alegres.</i>	
Jo sé que la aplacarà encontinent, la malvada! Haver nostra lley deixada! La farà fer degollà.		LLUCIFER: O Satanàs, gran privat!	3140
Veja de què se resol y de què pren resolució, sinó lo senyor Emperador ho sabrà hans isca lo sol.	3120	estich, sabreu, ab desitg gran, quant nostres amichs vindran, per saber com aurà anat.	
Lo avem volgut avizar ans que ell sàpia coza; coza és molt perilloso y gran disgust li'n pot cauzar.	3125	Si auran res ben obrat contra aquella malvada y si la auran girada, ho voldria ³²⁷ saber aviat.	3145
MÓN: Molt nos ho té que estimar y tenir nostra amistat. Ja seria castigat, crega-nos sensa dubtar.	3130	Que luego ho sabrem, ³²⁸ tot de alegria ha de anar. Si nos la'n podem portar, bé d'ella nos venjarem.	3150
No nos podem més detenir, partirem ab sa llicència. Sa alteza, òbria ³²⁶ sens clemència, mal no li'n vindrà succehir.	3135	SATANÀS: Cert que nos la pagarà. Sé bé nos conexarà y que Satanàs ella sabrà del modo se ha de tractar.	3155
CATÈLIO: En bona hora, senyors, sia de mi la llur partida; queda per mi agraïda, los déus sían la llur guia. <i>Van-se'n tots.</i>		Foch sempre eternament, sens un punt may cessar, ni un punt nunca reposar, sempre ab un cruel turment.	
		Molt bé ho té merescut. Jo sé se'n penedirà y algun dia dirà: «Baldament ³²⁹ aguéis cregut!»	3160

³²⁶ òbria: imperatiu del verb *obrar*.

³²⁷ voldria: És l'únic cas en què apareix aquesta forma en comptes de *volria* (que el manuscrit escriu sempre *volria*).

³²⁸ *que luego ho sabrem*: 'que luego que sabrem'.

³²⁹ baldament: 'tant de bo!'.

<i>Ara eixiran lo Món y la Carn.</i>		De ma filla, Quitèria amada, y és molta veritat, conforme me han comptat, christiana se és tornada.	
MÓN:			
No y val ab ella predicar!			
Nos ne som deixats per cançats,	3165	Convertit Lentiano ha.	3190
mil enrruedos ³³⁰ avem gozats...		Aquell noble prezident	
Pens se aurà de degollar		no tenia enteniment,	
y així la vida acabar.		puix un tal ell va obrar.	
CARN:			
A son pare avem parlat,		En Aufràzia se està	
que ne està molt sentit.	3170	ara ab lo prezident.	3195
De sa boca nos ha dit		Si me'n creu, encontinent	
luego ³³¹ la farà matar,		vull que la vaja a sercar.	
y molt cuytat!			
Hi ja que no ne acabam res, ³³²		Hi se espòzian encontinent,	
procurem ar[r]etirar.	3175	luego sia arribat.	
Ja sabrem com anirà,		Vull se cumpria lo tractat,	3200
ja no-n vindran altres més.		lo vostra tractat cazament.	
<i>Ara eixiran Catèlio y Germano, y se</i>		Feu que vinga sens tardar	
<i>asentaran en sas cadiras.</i>		junt en vostra compaïnia.	
		Y si venir no volia,	
		feu-la luego matar.	3205
CATÈLIO:			
És tant gran lo sentiment		Que llisència teniu	
que tinch, Germano, senyor,		per obrar com vullau	
que se m'obra lo meu cor,	3180	y que ma voluntat fassau.	
crech perdre lo enteniment.		Feu de mi lo que ohui.	
Embaxadors me han arribats		Hi que sia encontinent,	3210
ab unas novas molt malas,		sens un punt més aguardar;	
que me peza de comtar-las		vos poria escapar,	
ni publicar tal[s] maldats.	3185	quisà, vista la prezent.	

³³⁰ *enrruedos*: 'enganyis, argúcies' (vegeu la nota al vers 899).

³³¹ *luego*: 'que luego'.

³³² *no ne acabam res*: 'no en traïem res'.

GERMANO:		QUITÈRIA:	
Encontinent cumpliré,		Per Déu no-l deu nomenà'l,	3230
Catèlio, mon gran señor,	3215	ni per tal deu ser tractat.	
son manar ab molt amor		Serà com ell és estat,	
y sos ordres obehiré.		sent vosamastè ³³⁴ son igual.	
<i>Va-se'n.</i>			
<i>Ara eixiran sis soldats y Germano, tot darrer. Y aniran rodan lo catafal dos ho tres vegadas. Y la última, Quitèria. Que hisca ab Perillo devant, per la porta de mà esquerra. Y se encontraran. Y Perillo los veurà, fugirà detràs Quitèria.</i>		GERMANO:	
		Seria sa marcè, Quitèria,	3235
		si acàs per fet de sort.	
		QUITÈRIA:	
		Jo só afins a la mort	
		y de Catèlio filla	
		estimada y volguda.	
GERMANO:		GERMANO:	
Los déus la salven,		Ara sou una perduda,	
nobla senyora.		si sou christiana tornada.	3240
QUITÈRIA:			
No los apressio en coza.	3220	QUITÈRIA:	
Un sol déu és lo que adoro,		Ab Christo só espozada	
amo, servesch y honoro,		y aqueix és lo meu ver Déu.	
y a sa mara presioza.			
GERMANO:		GERMANO:	
És nostre déu Júpiter ³³³		A mi per tal me tindreu	
que és un déu immortal.	3225	y vostra para me donà.	
QUITÈRIA:		QUITÈRIA:	
Molt me espanto diga tal,		Espozada ere ja	3245
que és un dimoni en figura.		quant digué lo que dieu.	
GERMANO:		GERMANO:	
No diga semblant locura,		De mas mans morta sareu,	
això és parlar molt mal.		si no cumpliu lo meu voler.	
		QUITÈRIA:	
		Mil vegadas moriré,	

³³³ *Júpiter*: possiblement llegit *Jupiter*, a la francesa.

³³⁴ *vosamastè*: variant (no enregistrada) de *vossamercè* (*vostra mercè*).

ans en tal no concentriré! Me espanta tal gozar dir, que vostra aja de ser.	3250	Convertiu el ³³⁶ gran pagà y vullau-lo perdonar.	
Que vosaltres no serviu ³³⁵ a l'alt Déu sinó dimonis, ja ne sarem testimonis, que a ells sols obehui.	3255	<i>Ara Germano que li tàllia lo cap. Y luego eixirà lo Àngel de la Guarda y se li pozarà devant. Y Germano luego³³⁷ mar- xarà ab sos soldats. Y quant serà fora, lo Àngel parlarà, la Santa pendrà lo cap de en terra ab sas mans y, posat lo Àngel devant, aniran rodant entorn lo catafal y entraran dins. Y lo Àngel que apórtia una palma en una mà y una corona a la altra mà.</i>	
A!, com te valdria més que a un sol Déu adorasses y per tal lo confesasses! Ja lo conexeràs après,	3260	ÀNGEL: O, espoza verdadera, abrazada ³³⁸ del divino amor! Me envia lo Senyor per ensenyar-ta la carrera	3275
GERMANO: ¿Què parlas, llengua infernal? Ara de mas mans moriràs, ja que cregut no me has, tu, ab una mort molt fatal.	3265	a hont has de caminar. Que és la sua voluntat: allà ha de ser col·locat vostre cos y descansar.	3280
<i>Ara Germano que pòsia mà an al sabra. Y quant la Santa ho veurà que se agenó- llia; y, ab los brassos plegats, dirà:</i>		Vostra ànima ja està gozant de las grandezas de Déu allí a dalt en lo cel y a son espòs alabant.	3285
QUITÈRIA: O, mon suberano espòz!, abrassau vostra espoza, feu que jo sia ditxosa de donar la vida per Vós.	3270	Per a sempre descansareu en lo cel, en etern rapòs, junt ab vostre espòs, en sa presència estareu.	3290

³³⁵ *serviu*: corregim *servint*, d'acord amb el sentit i la rima.

³³⁶ *el*: corregim *es* (potser per *eix*?).

³³⁷ *luego*: és probablement l'únic cas en tota l'obra en què aquest mot té el sentit de 'després, a continuació', en comptes de 'de seguida, immediatament'.

³³⁸ *abrazada*: 'abrasada, encesa'.

<p>Ara ab mi junts anirem en Andunense, ciutat. Tal té lo Senyor dispozat y allí descançareu.</p>		<p>No sé ara hont és anada ni si se l'an aportada a hont, o morta ni degollada quisà... A fe qu'és brava bogada!</p>	
<p>Preneu vostre cap y veniu ara en ma companyia. Ab contento y alegría, lo que lo Senyor mana obehíu.</p>	<p>3295</p>	<p>Per tot lo món la vull cercar afins que la aja trobada, y si acàs és mal nafrada, luego la faré curar. (<i>Ara mirarà si veu sanch per terra.</i>)</p>	<p>3315</p>
<p><i>Ara la santa pendrà son cap y se alsarà. Y rodaran lo catafal y se n'entraran dins, lo Àngel tot devant.</i></p>		<p>A!, la pobreta Quitèria és morta, per coza certa. La innocent ovelleta ja deu estar a la iglèzia.</p>	<p>3320</p>
<p><i>Ara eixirà Perillo a fer lo despediment.</i></p>		<p>Ja deu marxar en lo cel, y que deu ben caminar! No sé si hi serà per sopar, si no la espera sant Miquel...</p>	<p>3325</p>
<p>PERILLO: Ho, que gran grandeza és lo ser una ànima inflamada y de l'amor divino abrazada...! Apressiada grandeza cert és.</p>	<p>3300</p>	<p>Jo també me'n vull anar! Tot lo camí corraré, que crech hi arribaré... ³³⁹</p>	
<p>O gran Déu! Na Quitèria, quant molestada sou estada!, de Món y dimonis tentada per fer-vos pèdrer la carrera.</p>	<p>3305</p>	<p>Però vós, ab un pur zel a tots aveu rezistit, guiada del Divino Esperit, com espoza del gran Déu.</p>	<p>3310</p>

³³⁹ Manca la darrera plana del manuscrit.